

Ode dávna lidé hřeší. Je lidská prohnanost výsledkem přírodního výběru, nebo je třeba hledat původce u samotných kořenů?

Prostředky se stále zdokonalují, ale myšlení zdá se pořád stejné. S vidinou vlastního zisku a prospěchu podřezává člověk větev za větví nejen sobě. Najdou se nadšenci, snažící se tomu zabránit. Většinou přicházejí pozdě kvůli rozmanitým překážkám.

Znechucení současnou civilizací hlásají nutnost vrátit se zpátky na stromy, poukazující na svůj původ v jednodušších strukturách.

Dá se to brát i s humorem a nadhledem, ale i takoví jsou občas trochu na větví, zvláště když ti, co nejméně chápou, neváhají zasáhnout všemi dostupnými prostředky.

Mnozí věří, že navzdory veškerému pokroku to všechno nemohlo vzniknout jen tak, že svět je něco víc, než hierarchický systém vysoce uspořádané hmoty. A ač se skeptikům zdá, že tito věřící ještě neslezli ze stromů a zůstali za opicemi, zatížení jakousi přežitou evoluční adaptací, třeba mají dar pochopit, co ostatním zůstává skryto, a jsou ve skutečnosti na výši.

Všichni svět nějakým způsobem znají, ale podstata zatím zůstává skrytá. Je tak relativní, co je dobré a co zlé. Většině lidí nestačí tisíce popsaných stran, natožpak deset jednoduchých vět.

Bez ohledu na osobní přesvědčení by si však člověk měl uvědomit kam směřuje, protože ať to nazýváme jakkoliv, boží trpělivostí či udržováním rovnováhy přírodě vlastní, obojí zjevně není nekonečné a v důsledku bude jedno, jestli se z nás stane neúspěšný pokus stvořitele, nebo slepá vývojová větev.

Božská evoluce

Že se člověk vyvinul z opise a žádný Bůh neexistuje? Že všemohoucí a dokonalý Bůh stvořil člověka a evoluce je nesmysl? Omyl. Oba názory v sobě nesou kousek pravdy, ale všechno to tehdy bylo ještě trochu jinak.

V té době ještě nebyl žádný všemohoucí, vševědoucí a dokonalý Bůh. Bylo to ... takový trochu puberták, kterých dnes po světě běhá hromada. A protože si jako většina mladých v tomto věku myslel, že může a dokáže všechno a začal experimentovat. Nejdřív dělal z hlíny obyčejné kuličky. Moc se mu to nedařilo – proto dnes na Zemi nemáme ani jeden pěkný, kulatounký kamínek. Protože byl ale namyšlený a trochu sebestředný (žádný Buddha nebo Alláh ještě nebyli, aby mu dokázali, že není jediný „nejlepší“), zkoušel i roztodivnější tvary. Z pod rukou mu vycházely slepice, vyplavávaly ryby a vyrůstaly ty nejvzácnější rostliny. Všude už se to hemžilo havěťí, ale stále chyběl tvor, který by dokázal alespoň trochu myslet, byl společenský a mohl by být jeho příštím nástupcem, až on, Bůh, bude starý a senilní ... a tak stvořil opici (v tomto se s Bibli poněkud rozcházím – prvotní křesťané si totiž nedokázali přiznat, že opice je ten předek, ze kterého se časem vyvinuli). Dál už to z Bible znáte. První opičí samice snědla jablko (všimli jste si někdy v zoo, jak opicím jablko chutná? Je přece jasné, že kdyby Bůh stvořil člověka, snědl by spíš toho hada nebo nějakého jiného živočicha než jablko. Kolik lidí přece raději sáhne po kusu vepřového než po ovoci či zelenině) a opice byly seslány na zem, aby trpěly za prvotní hřích. Postupem času ale i Bůh zmoudřel a viděl, jak je opice nedokonalá. Začal ji postupně vylepšovat (ponechal ale i několik původních opic – šimpanze, gorily, aj. - kdyby svoje vylepšování přehnal a dílo se mu nepovedlo) a tak vznikla opice jménem člověk. Ten se mu ale také stále ještě zdá nedokonalý, stále ho ještě vylepšuje, a proto můžeme oproti minulým generacím pozorovat změny jako je větší mozkovna, méně zubů, trochu odlišné ruce, ... Bůh stárne a a potřebuje někoho, kdo by se mu nejvíce podobal, aby se mohl stát jeho nástupcem. I Nejvyšší totiž potřebuje svého nástupce. Na stará kolena se stane tak dokonalým a povzneseným - jak jste si zajisté už všimli, i Bůh prochází vývojem - nad všechny problémy (podobně jako Buddha už mnohem dříve), že přestane starostem lidí rozumět. Potom musí přijít někdo mladší...

Tento koloběh pak bude pokračovat až do konce věků. Amen.

POHÁDKA O STVOŘENÍ SVĚTA

Stvoření světa. Stvoření světa? Galaxie? Vesmíru? Vše má ve svých rukou. Kdo? Pan tajemný? Božstvo? Síla? Co se za tím skrývá? A ví to někdo? Ví to něco? Co bylo na počátku? Co bude na konci? A co s tím uděláme? My lidé? Má to nějaký vývoj nebo to stagnuje?

Na počátku byla tma. Bible? Ne. Pohádka. Fantazie. Dětský svět. Byla tma. Dlouho. Stalo se. Co? Teplá jasná záře. Kde začíná? A kde končí? Od obzoru k obzoru. Teplo. Světlo. Tolik pozitivní energie. Milé a hřejivé. Každý je rád na výsluní. Možná i společenském? Ale každý je rád na výsluní. Slunečním. Jasným. Prostě jednoho dne zasvítilo. A vše změnilo. K lepšímu. Zkus si představit ten kontrast. Tma a světlo. Zima a teplo. Co je lepší pro život? Ale jaký život? Život tady na Zemi.

Tajemná energie, která má tvar stoupajícího válce. Proudí od spodu nahoru. Nahoře se rozplývá. Vyzařuje. Klesá její síla. Klesá i ona. Dostává se na úroveň země. Sbírá síly. A znovu se vzchopí do energetického sloupce. Znovu sálá. Znovu vydává energii. Ono tajemné božstvo ve tvaru energetického válce. Je pozitivní, milé a klidné. Je láskyplné. Přátelské. Láká. Je sladké. Každý ho chce ochutnat. Každý se chce dotknout, pohladit. Ale vše není černobílé, že? Pozor. Pokud přijdeš hodně blízko, spálíš se. Oslepneš. Buď obezřetný. Dávej pozor na svůj život. Jsi tady na krátkou chvíli. Možná. Anebo tady budeme věčně. Nesmrtelný život. Možná se taky budeme rodit stále dokola, bez toho aniž bychom si pamatovali minulé životy. Možná si je budeme pamatovat. Co je větší peklo? Co je pravda? A k čemu to všechno je? Směřuje to někam? Má to nějaký význam? A můžeme něco ovlivnit? Dokázat? Prokázat? Je evoluce každodenním jevem? Má pravdu náboženství? A které náboženství? A co říká náš mozek, rozum, naše ratio? A co říká naše srdce? A poslouchá ho někdo? Řítíme se do tmy? Ne všichni. Záleží na každém? A co predestinace?

Energetický válec. Zářící energie. Spojuje matku zemi s otcem na nebesích. Axis mundi? Osa světa. Tunel? Přenos informace. Spojení. Pouze z tohoto spojení je možný vznik. Život. Schopný další reprodukce. Byl zplozen bájný On a bájná Ona. První obyvatelé země. Greenhorni. Všechno na zkoušku. Žádná zkušenost. Pouze ta vlastní. Svoje. A copak my máme nějaký kodex, dle jakého žít? Má někdo z nás nějakou jinou zkušenost než tu svoji vlastní? Vše vydobyto vlastním potem. Vlastními silami. Spousta energie vyčerpána. Často přečerpána. Únava. Stres. Jak to dopadne? Vyřeší se to? A co se stane potom?

Bájný On a bájná Ona. Naši prapředci. Jaké měly starosti? Čím se zabývali? Užívali si radosti? Báli se? Měli v sobě oporu? Tvořili opozici proti sobě? Existoval dualismus? Ano. Nejde stvořit pouze pozitivní svět. Každý má kus hříchu v sobě. Je omamný. Nechceme se ho vzdát. Vábí, láká. Je zakázaný. O to více chutná. Je přirozený. Nechci pozitivní svět. Jenom pozitivní. Chci temnou stránku. Chci tajemno. Chci objevovat. Postupně. Pomalu. Překvapení na konci. Může jedna bytost absolutně poznat a pochopit jinou bytost? Je to reálné? Dá se dosáhnout absolutní harmonie? On a Ona? Naši prapředci. My. Bájný On a bájná Ona. Došli souznění? A na jak dlouho? Množili se. Ano. Zástupců na Zemi přibývalo. Rostlo. Milovali se. Nenáviděli se. Bojovali. Smáli se. Tvořily kmeny. Nacházeli vlastnosti, dovednosti. Používali ruce a nástroje. Používali mozky. Používali i srdce? A používáme my srdce? Řešili stejné problémy jako my? Ty koncentrované?

Život je konečný. My jsme koneční. Země je konečná. Je to naše konečná? Každý má konečnou. Stačí se podívat kolem sebe. Nic není věčné. Každý na to občas myslí. Spousta lidí se křečovitě bojí. Někdo se těší. Jiný na to nemyslí. Ale je to věc, která nás spojuje. Ano. Je to nutnost, povinnost. Není zbytků. Co bude? Skončí něco? Bude něco pokračovat? Nelze to zjistit ani ověřit. Nelze to spočítat ani popsát. Ale. Je to. I oni se báli tenkrát. I my se bojíme. Máme

toho tolik společného. Tolik. Stejně obavy. Stejná nejistota. Svět není spravedlivý. Manželství není spravedlivé. Není to ideální místo k životu. Ale co s tím uděláme? A jde to? Záleží to na každém z nás. Někdo dokáže ignorovat věci i lidi celý život. Nic nepochopí. Někdo je realizuje v rodině. Mezi blízkými. Někdo je natolik silný. Hodně silný. Realizuje dobrou věc mezi všemi. Nesoudí. Nevybírám toho, kdo si zaslouží. Přízeň. Lásku. Pomoc. Copak slunce svítí méně na člověka hříšného než na člověka příkladného? Lidem to nejde. Škatulkují. Radí. Poučují. Používej svůj rozum, používej své srdce. Používej svoji intuici. Buď soucitný. Raduj se z maličkostí. Užij dne. Nikdy se žádný nebude opakovat. Usmívej se. Nikdy nevíš, kdo se do tvého úsměvu zamiluje.

Matka Země, Otec na Nebi, Energie, Axis mundi, bájný On a Bájna Ona, ty a já. Všichni. Máme to ve svých rukou. A záleží na nás, jak s tím naložíme.

Marta Horníková

UČO: 181027, kombinovaná forma studia

Seminární práce pro předmět
Náboženství a evoluce

(Fenomén parodických religiozních směrů ve vztahu k evolucionismu)

Aleš Kalousek, učo: 180732

Název kurzu: RLB52 – Náboženství a evoluce

Datum: 13.8.2007

Úvod

V rámci své seminární práce - eseje jsem se rozhodl zpracovat téma řekl bych novodobé a tím je fenomén parodických náboženských směrů¹ současnosti se zaměřením na otázku evolucionismu vs. kreacionismu. Rozhodl jsem se k tomu nejen z důvodu neexistence jednotného zpracování tématu v češtině, ale rovněž proto, že tento fenomén v jistém smyslu odráží pohled moderního člověka a součinnost dnešní společnosti s masovými médii.

Parodické religiózní směry bývají označovány jako relativně nereseriozní náboženské směry² z nějakých důvodů parodující buď jeden náboženský směr, myšlenku, či nábožensky vlivnou osobu. Tyto důvody jsou různé, od vyjádření pouhého protestu s nepřijatelnou myšlenkou hnutí, přes poukaz na někomu nepohodlný fenomén hnutí až po snahu o diskreditaci prostřednictvím kupř. bývalými členy hnutí. Mezi parodické religiózní směry by bylo možné zahrnout i směry neparodující nic, pouze uznávající nějaký „absurdní“ společenský fenomén³. Jisté však je, že každý z nápadů vytvořit parodující směr je jistý intelektuální počín⁴ vyžadující myšlenkové úsilí nejen směr vytvořit, ale zejména jej patřičně rozšířit, myšlenku sdílet a udržet v ostatních. Jak můžeme vidět, dobrý nápad je schopen přežít i desítky let⁵ a budoucnost ukáže, jak se tyto směry budou vyvíjet dále. Dle teorie memetiky je rychlost přenosu myšlenky přímo úměrná atraktivitě buď myšlenky samotné, či nositele této myšlenky, přičemž ideální je pokud se tyto faktory doplňují⁶. Onen přenos zprostředkovává jak zakladatel a skupina přívrženců zajímavé myšlenky, tak i jiná skupina, které daná myšlenka pomáhá jejich vlastnímu cíli⁷. Parodie náboženských směrů by se mohl označit jako určitý post-moderní společenský jev odrážející vše, co si společnost ve vztahu k religiozitě dokáže vymyslet. Jaký z toho všeho mají hlavní aktéři užitek a zda své úsilí nesměřují k pouhému hromadění finančních prostředků by, jestli se nemýlím,

¹ Angl. „parody religion” nebo “mock religion”

² Toto hodnotící kritérium však z religionistického pohledu ignorujeme.

³ Příkladem může být [Iglesia Maradoniana](#), spolek až nadkriticky uctívající kdysi slavného fotbalistu. Z hlediska Durkheimovy definice náboženství či Eliadových předpokladů by se tento směr za náboženský označit zcela nepochybně dal. Dalším příkladem je The Ewok Church parodický synkretismus křesťanství a některých prvků a postav z filmu Star Wars. Příkladem velmi moderního pojetí je rovněž [The Church of Google](#) držící mj. důkazy o ztotožnění [Google a Boha](#).

⁴ I když to nebývá nutné, existují dokonce návody jak [něco takového vytvořit](#) a autoři nebývají ani filozofy, ani nemají patřičné teologické znalosti, jelikož se jedná spíše o společenský fenomén, snadno uskutečnitelný, obzvláště v USA.

⁵ Jako příklad bych uvedl Církev Subgenia působící od počátku 50. let minulého století, vzniknuvší jako odštěpek od diskordianství.

⁶ Tvrdí-li o sobě kupř. hudebník David Byrne, že je členem Církve Subgenia, rozhodně to oné církvi nemusí být líto. Na druhou stranu by prezident Václav Klaus patrně neměl radost, kdyby se dozvěděl, že je [spojován](#) s Vesmírnými lidmi.

⁷ Typickým příkladem může být některé hnutí tzv. „ateistů“ nadšeně podporujících myšlenku určitého parodického směru, aby tím ukázali, že antagonistu oné parodie je terčem výsměchu.

nemělo patřit k cílovým poznáním religionistiky, a proto tuto otázku pominu⁸. Zajímavé jsou spíše jiné pohledy na problematiku, především mechanismy působení. Prostředím ve kterém se myšlenky šíří nejlépe, je v současné době internet obsahující obrovské množství takových nápadů v různých stádiích rozpracovanosti i úrovně. V dnešní době (alespoň za našimi hranicemi) velmi vlivná komunita bloggerů řeší problém své stránky pokud možno každodenně zaplnit informacemi a mezi jinými právě zmínky o parodických hnutích pro ně bývají vítaným osvěžením. Komunitní servery naopak zájemce mohou sdružovat⁹.

Nyní však přímo k tématu a tím je spojitost takového hnutí s evolucionismem. Po prostudování několika takových směrů jsem našel adekvátní ozvěnu pouze v The Church of the Flying Spaghetti Monster, která je primárně zaměřena proti kreacionismu a další směry jako např. Neviditelný růžový jednorožec, parodující deistickou definici Boha, či Diskordiánství¹⁰, někdy nazývané jako Zen pro „západáky“, primárně na střetu evolucionismu a kreacionismu vystavěny nejsou. Zaměříme se tedy na The Church of the Flying Spaghetti Monster.

The Church of the Flying Spaghetti Monster

Skupina okolo blogera Bobbyho Hendersona, v roce 2005 studenta Oregonské státní univerzity založivší svou existenci na pravidle rovného času¹¹ ve sporu s teorií inteligentního designu. Dne 11. srpna roku 1999 Státní výbor státu Kansas v poměru šest ku čtyřem odhlasoval změnu učebních standardů¹² ve smyslu odstranění jakýchkoliv zmínek o evoluci, stáří Země a teorii vzniku vesmíru, což bylo kreacionisty nadšeně vítáno, zatímco většina laické a vědecké veřejnosti se stavěla do přímé opozice s tímto opatřením. O dva roky později (po státních primárkách) byla evoluční teorie do osnov zpět zařazena. Od roku 2004, kdy ve Státním výboru získaly opět převahu konzervativní směry, navíc ovlivněné známým Discovery institutem, vyprovokovaly tzv. Kansaská „evoluční“ zasedání, aby byl dne 9. srpna 2005 podán návrh na

⁸ Ale alespoň poznámku si přesto neodpustím: Mnoho internetově založených parodií obsahují obchod, kde si příznivci mohou kopit hrníčky či trička s emblémy. Jako jediný Bobby Henderson, viz další text (FSM), plně přiznává, že jej tato činnost momentálně živí (alespoň dokud si nebude moci dovolit koupit vlastní pirátskou loď).

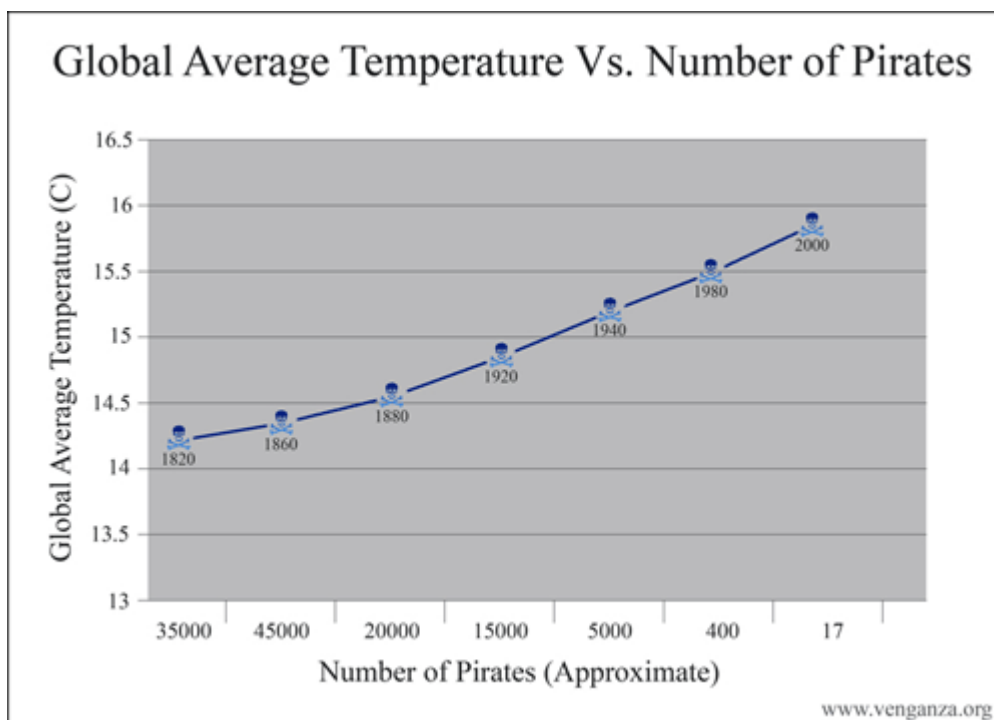
⁹ Kupř. Yahoo Groups sdružuje více jak 300 komunit právě tvořících se parodických směrů, některé mezi sebou soutěžících o atraktivitu tématu. Jsou mezi nimi kultury zaměřené na existující náboženství (Cult of Fat Jesus, Skupina věčných muslimů), známé osobnosti (Cult of Gilliam Anderson, kult populárního „Džejára“ ze seriálu Dallas, Charlese Mansona), zvířata (Kult zakrslých zeber, Svaté krásy) přes kultury společenských jevů (Kult motorové pily, absolutních „lůzrů“) až po poměrně propracované skupiny Church of the Subgenius a skupiny Diskordiánské. Zatímco takové komunity jsou aktivní deset let, mnohem novějšími a „divácky“ atraktivnějšími komunitami jsou skupiny okolo serveru www.youtube.com bojující o přízeň prostřednictvím dalšího lidského smyslu. Příkladem je například [Cirkev Teda](#).

¹⁰ Za parodické hnutí v některých nezávislých zdrojích jen považováno, nikoliv řečeno, že jím skutečně je.

¹¹ angl. Equal-time rule – jinými slovy pravidlo obou stran sporu k příležitosti vyjádřit své stanovisko. Blíže viz <http://www.museum.tv/archives/etv/E/htmlE/equaltimeru/equaltimeru.htm>.

¹² angl. Science education – obvykle překládáno jako „přírodní a technické vzdělávání“ v anglofonním prostředí zahrnující včlenění vědecké poznání do učebních osnov spolu s určitými sociologickými a didaktickými poznatky.

začlenění vědeckých standardů, od nichž se vyžadovalo kritické zhodnocení evoluční teorie včetně vědeckého důkazu o vyvrácení teorie, což bylo oponenty interpretováno jako pravděpodobné budoucí začlenění teorie inteligentního designu do učebních osnov. Nové standardy rovněž obsahovaly novou definici vědy. Na tuto událost ve svém blogu reaguje právě student Henderson¹³ otevřeným dopisem adresovaným přímo kansaskému Státnímu výboru, v němž představuje svou alternativu vůči ID právě v podobě Létajícího špagetového potvora (FSM). Je držitelem mnoha důkazů, že právě FSM je stvořitelem světa. Jedním z nich je i teorie, že globální oteplování, zemětřesení, hurikány a jiné přírodní katastrofy jsou důsledkem stále zmenšujícího se počtu pirátů od roku 1800. Celek dokládá „statisticky podloženým“ grafem, zcela zjevně parodujícím některé důkazy, na nichž je teorie inteligentního designu založena¹⁴.

Obr. 1 – závislost zvýšeného globálního oteplení na stále zmenšujícím se počtu pirátů.

Již na tomto faktu je možné si udělat představu o popularitě této skupiny. Mnoho přívrženců se tímto počalo na svých blozích¹⁵ stylizovat jako piráti, čímž vlastně snižují globální oteplování a minimalizují možnost výskytu přírodních katastrof. Dá-li se věřit některým zdrojům, došlo i k jedné zajímavé události: Jistý student ze střední školy v North Buncombe přišel do školy oblečen v pirátském obleku, za což byl na jeden den vyloučen ze školy. Údajně se bránil výrokiem o potlačování lidských práv, protože svým oblekem dal pouze najevo, že je pastafarián,

¹³ Viz www.venganza.org

¹⁴ Závislost zcela nesouvisejících veličin atp.

¹⁵ Autor FSM dokonce vytvořil celý blogový portál (www.fsmblogs.com), na němž mohou příznivci psát své postřehy.

tedy příznivec církve FSM. Školní rada své rozhodnutí nezměnila, což vedlo ke zvýšení popularity studenta samotného a tím pochopitelně i fenoménu FSM¹⁶, protože se na toto téma rozvinuly „seriozní debaty“ na mnoha blozích¹⁷. Touto událostí se prudce zvýšila návštěvnost stránek Bobbyho Hendersona a další zajímavou věcí je hypotetická možnost sjednocení skupiny [Talk Like A Pirate](#), společenství bojující za zavedení 19. září jako mezinárodního dne příznivců pirátů, se stoupenci FSM. K tomu však Bobby Henderson dosud nezaujal stanovisko.

Příznivci FSM jsou neobyčejně plodní v přinášení dalších důkazů o existenci FSM prostřednictvím např. mikroskopických snímků, kde je totožnost FSM patrná, případně různých fotomontáží a „náhodných fotografií“.

Jejich nepřeborné množství je umístěno na blogu Bobbyho Hendersona spolu s fotografiemi přívrženců a pirátských lodí, které byly někde náhodně spatřeny.

Nelze rovněž opomenout legendární [souboj Létajícího potvora se Santa Clausem](#) a [počítačovou hru FSM](#) na, kde „His Noodliness“ z „neznabohů“ tvoří pastafariány. Rovněž server [www.youtube.com](#) obsahuje velké množství „studijních materiálů“ k FSM. Dnes již běžnou součástí blogů jsou příspěvky typu dobrovzdání¹⁸, v případě FSM je zde obsažena položka Akademická podpora¹⁹, v níž oslovené osobnosti vyjadřují svá stanoviska k FSM, případně k rozhodnutí Státního výboru státu Kansas²⁰. Jako protipól stránka obsahuje složku označenou

¹⁶ Potrestaný student Bryan Killian dal od té doby mnoho rozhovorů, kupříkladu na <http://www.mountainx.com/news/2007/040407buzz5>.

¹⁷ Známa je také událost ohledně serveru [www.BoingBoing.com](#), který loňského srpna nabídl částku 250.000 USD tomu, kdo empiricky dokáže, že Ježíš není synem špagetového monstra.

¹⁸ angl. *testimonials*, pokud možno známé osobnosti se vyjadřují o obsahu blogu.

¹⁹ angl. *Academic Endorsements*

²⁰ Od seriózních příspěvků až po stanoviska typu: „MMMMMmmmmmm, spaghetti“. Leč pravost těchto dobrovzdání lze jen velmi obtížně ověřit.

jako Hate-Mail obsahující negativní stanoviska k FSM²¹. Dalším aspektem je již zmíněný [obchod](#) se zbožím obsahujícím rozličné předměty zaměřené na FSM. V elektronickém obchodu Amazon je možné si rovněž [koupit](#) knihu The Gospel of the Flying Spaghetti Monster, jejímž autorem je Bobby a představuje pastafariánskou alternativu k bibli ztotožňující některé biblické postavy s postavami vytvořenými Bobbym²² spolu s návody jak z „bezvěrců“ tvořit pastafariány.

Podívejme se však zpět na děni okolo Státního výboru státu Kansas. 1. srpna roku 2006 se v republikánských primárkách podařilo republikánským umírněncům odstavit anti-evoluční konzervativisty v naději, že se vývoj ve prospěch ID podaří zvrátit. Což se nakonec podařilo 13. února 2007, kdy kansaský Státní výbor schválil nové osnovy, z nichž byly odstraněny veškeré reference na inteligentní design jakožto vědu²³. Zmínku o této události mi na stánkách FSM nepodařilo najít, ve však pravděpodobné, že i kdyby se objevila, Bobby začne upozorňovat na možnost nového „nebezpečí“ ze strany konzervativců.

Zkrátka fenomén FSM si již, jak se říká, „žije svým vlastním životem“ a nedá se předpokládat, že iniciativa bude zrušena na základě jakýchkoliv přijatých zákonných opatření státu Kansas.

Zdroje:

Různé internetové zdroje (www.wikipedia.org jsem se snažil co nejvíce vyhnout, i když události ohledně kansaského Státního výboru jsou tam velmi dobře zpracovány).

²¹ Ponejvíce jsou to stanoviska křesťanů domnívajících se, že Bobby [nenávidí křesťany](#), či kritizujících absurdnost FSM („Ti kdo věří ve FSM jsou blázni a potřebují Ježíše, pravého Spasitele, ve svém srdci. Následujte Ježíše Krista, nikoliv nějakou špagetovou potvoru.“).

²² Zde je jasná parafráze pirátského kapitána Moseyho na biblického Mojžíše.

²³ Bližší informace k inovovaným osnovám viz např. stránky [kansaského Státního výboru](#).

Jednou to vyjde

(Ester Křištofová)

Bylo nebylo, byl jednou jeden svět, kde vládla idyla. Voda, souš, zeleň, všelijaká havěť, vše žilo v harmonii, prostě idyla. I lidské bytosti onoho světa byly dokonalé, neznali nepřátelství, neznali sváru, prostě idyla. Idyla? Vlastně ne tak úplná - jeden z lidí se vymykal. Idyla mu začala být malá, a tak se rozhodl: bude tím nejidyličtější, hodným uctívání, jedním slovem bohem. Vystoupal tedy vzhůru do tmy... a rozsvítil.

Šlo to ráz na ráz, to už znal: voda, souš, zeleň, všelijaká havěť živočišná, nakonec ten, kdo měl být jeho obrazem. Člověk to bude skvělý, nebude činit jiným nic, co by nechtěl, aby bylo činěno jemu, prostě idyla, říkal si ten, který chtěl být uctíván, a vzpomněl si na svět, z něhož vzešel.

Něco se ale zvrstlo. Stalo se něco, s čím nepočítal. Lidé se vymkli kontrole toho, který chtěl být uctíván.

V lepším případě přestal být osobním bohem, který si zvolil člověka jako privilegovaný živočišný druh, a stal se pro mnohé jakýmsi vzdáleným a neosobním božstvem, které rozpochovalo vesmír a jeho zákony. V případě horším ho „uctívali“ natolik, že v jeho jménu hořeli lidé na hranicích, v případě nejhorším si na něj nikdo ani nevzpomněl, když lidé umírali ve válkách, hladomorech, při genocidách. Těch, kteří věřili, že tento svět vznikl a obešel se přitom bez jeho přičinění, kteří používali ono zvláštní slovo evoluce, s nímž by se ale nějak vyrovnal, bylo stále víc. Těch, kteří žili s pomyšlením na něj, bylo stále míň...

A tak ten, který chtěl být uctíván, se opět rozhodl. Vstane... a zhasne. A pak bude rozsvěcet a zhasínat, dokud se jeho dílo nepodaří. Možná to nebude vypadat tak, jak si to představoval mistr Eiffel, ale jednou mu to vyjde - je přece Bůh. A kam se na něj bude hrabat evoluce...

ZKUŠENOST VÝVOJE A SMYSL SVĚTA

Krátké pojednání o moderní vědě a Inteligentním plánu

V tomto stylisticky poněkud nejednotném textu se budeme zabývat vztahem mezi přírodními vědami, především pak evoluční biologii, a biblickým pojetím původu života. Zvláště se zaměříme na některé snahy uvést nauku o Stvoření na pole vědy. Nejdříve pohledem laika krátce přehlédneme vývoj evolučních teorií, nahlédneme do tábora *kreacionistů*, a poté se pokusíme zjistit, co je smyslem vědy. Nakonec se pisatel pravděpodobně nechá unést „pozitivními vibracemi“ svých líných ale neklidných myšlenek, a dopustí se něčeho co zavání vlastním názorem, dobře si vědom, že jeho názory nebyly stvořeny najednou, nýbrž podléhají vývoji.

Podotýkám, že slovo *zkušenost* je zde použito ve významu „empirické“ zkušenosti pěti *smyslů* těla, slovo *mysl* pak ve významu „nadsmyslovém“ jako *cíl, záměr* nebo *důvod proč*.

KONFLIKT

Roku 1633 církev katolická odsoudila dílo Galilea Galilei, jímž na základě pozorování a experimentu potvrdil některé teze Mikuláše Koperníka a prokázal, že Země není fyzickým středem vesmíru. Toto odsouzení mělo dalekosáhlý a dlouhotrvající vliv. Galilei sám své závěry pod nátlakem odvolal a zalekl se například i Descartes, který ještě téhož roku zrušil plánované uveřejnění *Rozpravy o vesmíru*. Koperníkovo učení už dříve odsoudili také Luther a Kalvín, díky římské centralizaci církevní moci se však rozvoj přírodních věd dlouho vyhýbal především katolickým zemím.

Konflikt teologie a přírodních věd tedy vystoupil na povrch začátkem 17.století a v různých podobách trvá dodnes. Především od doby osvícenství a průmyslových revolucí teologie jako nauka o Pravdě vyklízí některé pozice přírodním vědám, které se stávají dominantním a všeobecně uznávaným přístupem k poznávání skutečnosti. Důležitým momentem ve vztahu náboženství a vědy pak je uveřejnění klasického vědeckého díla Charlese Darwina *O původu druhů cestou přírodního výběru aneb zachování zvýhodněných odrůd v boji o život*, v roce 1859. Následný rozvoj „darwinismu“ a relativizace biblické zprávy o stvoření světa se jistě podílely na odlivu věřících v

křesťanských církvích i v judaismu, či na jakési „transformaci víry“. Boj proti náboženství by se však rozhodně neměl stát smyslem a cílem vědy. Má-li mít věda nějaký cíl, pak by jím mělo být posouvání hranic poznání pozorovatelného, - tedy rozšiřování zkušenosti, svým způsobem cesta k pravdě. A právě rozdílné pojetí pravdy a dalších velkých pojmů činí z teologie a přírodovědy dva takřka neslučitelné světy. Než se pokusím ukázat proč, podívejme se v krátkosti na některé typy přístupu k fenoménu evoluce.

DĚJEPIS ŽIVOTA

Po celá staletí byl biblický popis stvoření světa v šesti dnech považován v evropském civilizačním okruhu za uspokojivé vysvětlení původu života a světa. Proti dějepisné autoritě Bible zřejmě nebylo žádných výraznějších výhrad, a náhodně nalezené fosilie neznámých živočichů byly považovány za pozůstatky zvířat, která nepřežila potopu světa jak ji líčí biblická kniha Genesis. Irsko-anglický biskup J. Ussher (kolem 1650) dokonce na základě pečlivého studia Starého i Nového zákona vypočítal datum stvoření světa: 23. října 4004 před Kristem. Teprve na přelomu 18. a 19. století díky rozvoji geologie a paleontologie bylo stále více zřejmé, že procesy, které vytvořily rozmanité zemské vrstvy, musely zabrat dobu výrazně delší než pouhá tisíciletí. Francouzský zoolog a paleontolog G. Cuvier například přišel s myšlenkou, že život na Zemi se odehrává po etapách vymezených katastrofami, kdy život zanikne a poté jsou stvořeny nové druhy. O postupném vývoji organismů psal na konci 18. století mimo jiné dědeček Charlese Darwina Erasmus, a biolog J.-B. Lamarck (1809) přišel s modelem evoluce, podle něhož se určité části organismů utvářejí dle toho, jak jsou užívány nebo neužívány, a takto získané vlastnosti se poté dědí. Na mladého Darwina však asi nejvíce zapůsobilo dílo Ch. Lyella *Základy geologie (1830-1833)*, které osvětlovalo nejen vznik velkých pohoří, ale také například výskyt zkamenělin mořských živočichů hluboko ve vnitrozemí.

Darwin sám zpracovával svou teorii zřejmě více než dvacet let, takřka v tajnosti. Zúročil své zkušenosti a materiál nasbíraný na pětileté plavbě kolem světa, a prováděl další pozorování a pokusy, například s šlechtěním domácích holubů. Původně zamýšlel práci mnohem většího rozsahu, než v jakém nakonec v roce 1859 vyšla. K zestručnění obsahu Darwina přiměla skutečnost, že k podobným závěrům o vývoji druhů a přírodním výběru dospěl nezávisle také botanik Alfred Russel Wallace. Jeho důkazní materiál ani celkové zaujetí problematikou však zřejmě zdaleka nedosahovalo Darwinovy šíře a hloubky. Zajímavé je, že oba přírodovědci byli nejspíš zásadně ovlivněni četbou *Eseje o principech populace (původní vydání už 1798)*, kde politický ekonom

Thomas Malthus řeší otázku růstu lidské populace a zabývá se vlivy které způsobují, že v souladu s únosností růstu přežívá a pohlavní reprodukce se nakonec zúčastňuje jen část jedinců, kteří k tomu měli po narození předpoklady. Darwin a Wallace v podstatě vztáhli tyto principy na celou rostlinnou a živočišnou říši, a „přirozený výběr“ byl na světě. Základní teze Darwinovy teorie jsou zřejmé už z celého názvu práce *O původu druhů cestou přirozeného výběru aneb zachování zvýhodněných odrůd v boji o život*. Podle Darwina tedy druh vzniká postupnou přeměnou z jiného druhu, přičemž mechanismem těchto změn je přirozený výběr, tedy zvýhodnění jedinců či skupin lépe vybavených pro přežití v daném prostředí.

Pouhých sedm let od prvního vydání *O původu druhů*, publikoval opat brněnského augustiniánského kláštera Gregor Mendel výsledky svých *pokusů s křížením rostlin (1866)*. Jeho článek však zůstal více než třicet let téměř nepovšimnut a Mendel se tak nikdy nedověděl, že se stal jedním ze zakladatelů nového oboru biologie, genetiky. Zahrnutím poznatků genetiky do evoluční biologie (darwinismu), pak ve dvacátých letech 20. století vznikl takzvaný neodarwinismus. Postupně bylo stále víc jasné, že vnější změny organismů jsou odrazem změn na molekulární úrovni. V šedesátých letech pak přišel britský vědec W. Hamilton s teorií, kterou později rozpracoval a zpopularizoval Richard Dawkins do takzvané teorie *sobeckého genu (1976)*. Podle ní o své „místo na slunci“ bojují nejen jednotlivé organismy jako takové, ale už jednotlivé varianty genů při párování chromozomů ve vajíčku pohlavně se rozmnožujících druhů. To mimo jiné znamená, že – oproti Darwinovu tvrzení - ne vždy vítězí vlastnosti účelné a výhodné pro přežití.

Také mimo genetiku podléhá vývojová teorie vlastnímu vývoji. Nejznámější teorií pozměňující Darwinovy závěry je zřejmě takzvaná *teorie přerušovaných rovnováh* amerických paleontologů N. Eldredge a S. J. Goulda (1972). Ti vycházejí z faktu, že v rozsáhlém fosilním materiálu nebyla nalezena přechodná stadia mezi známými druhy, a – na rozdíl od Darwina - předpokládají, že změny se odehrávaly „ve skocích“, a to v menších, okrajových či izolovaných populacích. To je také výchozím bodem *teorie zamrzlé plasticity (1998)*, současného českého evolučního biologa Jaroslava Flegra. Aktivní perioda přeměny (plasticity) druhu podle něj může trvat jedno až dvě procenta doby jeho existence, poté evolučně „zamrzne“, několik miliónů let se nemění, až nakonec vymírá. To mimo jiné znamená, že přispůsobivost organismů během zamrzlé periody je omezená a pro druh jsou optimální podobné podmínky, v jakých se pohyboval během aktivní, plastické periody.

Jak je vidět, - a tento krátký přehled evolučních teorií je opravdu velice zjednodušující,- pátrání po původu a dějinách života, tato napínavá rekonstrukce minulosti planety Země, ještě zdaleka není u konce. Bádání přírodovědce se zakládá na pozorování. Není tedy divu, že v něm není místo pro nepozorovatelné entity jako smysl, záměr a cíl. Zato se zdá, že většina přírodovědců dnes přijímá

jiný princip vývoje života. Dobře to vystihuje Stephen Jay Gould: „Člověk není výsledkem nějakého předem daného vývojového procesu, ale souhry náhod. Je nepatrná větévka na košatém stromu života, který kdyby se začal vyvíjet znovu od samého začátku, téměř jistě by v této podobě a s touto drobnou větvičkou už nevyrostl.“¹

EVOLUCE KREACIONISMU

Klíčová role prvku náhody při vzniku a vývoji života je naopak neslučitelná s většinou mytologických a teologických výkladů původu světa. V pojetí křesťanské teologie je pak akt Stvoření jednoznačně Božím záměrem. V otázce jak tento akt probíhal se však názory teologů a křesťanských filosofů různí.

Anglický teolog William Paley ve své knize *Přirozená teologie (1802)* rozvíjí takzvaný teleologický důkaz Boží existence (důkaz z účelového uspořádání přírody Tomáše Akvinského). Paley tvrdí, že pokud hodiny odkazují svou existencí na hodináře, který je sestrojil, také složité orgány jako například oko, musí mít svého tvůrce, který je přizpůsobil jejich účelu. V této souvislosti Paley použil výraz *intelligent design*, tedy inteligentní plán či návrh.

Po šoku z „darwinismu“ a jeho vcelku příznivého přijetí širokou veřejností zvláště v Evropě, nabíral „kreacionismus“, tedy nauka o stvoření, síly především ve Spojených státech amerických od prvních desetiletí dvacátého století. *Fundamentalisté* (podle spisů *The Fundamentals, - Základy, 1905 – 1915*), hájili doslovný výklad Bible. Zastánci teorie *den – věk* připouštěli, že jednotlivé dny stvoření mohou odpovídat celým epochám. Podle takzvaného kreacionismu *mezery* mohla mezi prvním a dalšími dny stvoření být několik miliónů let trvající mezera. Od roku 1923 zákonodárci některých států USA postupně přijali zákony zakazující vyučování evoluce na středních školách. K prověření podobného zákona došlo v roce 1925 ve státě Tennessee. „Scopesův opičí proces“ se později proslavil i díky divadelní hře a filmu *Inherit The Wind*, v češtině *Kdo seje vítr*. Jako zástupci na straně obžaloby a obhajoby proti sobě zasedli dva věhlasní právníci, a proces byl ve své době vnímán jako obhajoba svobody myšlení na jedné straně, a křesťanských morálních a etických tradic na straně druhé. Učitel Scopes byl nakonec odsouzen k zaplacení spíše symbolické pokuty, kterou poté odvolací soud zrušil, přičemž však platnost daného zákona potvrdil. Opičí procesy pokračovaly po různu až do konce šedesátých let, kdy byly postupně rušeny jako protiústavní. Na tomto místě je důležité zmínit, že první dodatek k ústavě Spojených států kromě toho že zaručuje

1 Stephen Jay Gould, *Dinosauři v kupce sena. Úvahy o povaze přírodních věd*, Praha: Academia 2005, s. 462.

svobodu vyznání, také zakazuje vydávání zákonů, které by zaváděly či zvýhodňovaly nějaké náboženství. Platí tu tedy například zákaz výuky náboženství na státních školách, čehož se mimochodem snaží využít některé skupiny fundamentalistů, když mluví o „darwinistickém náboženství“, a snaží se tak docílit zrušení výuky evoluce v hodinách přírodopisu. Hlavním záměrem amerických kreacionistů je však v současnosti zavedení výuky stvoření jako alternativní vědecké teorie o původu života. Snažili se o to už od sedmdesátých let kreacionisté *mladé země*, kteří se vrátili k doslovnému výkladu Bible a Zemi staré několik tisíciletí. Od devadesátých let jsou pak asi nejvlivnější skupinou zastánci takzvané *teorie inteligentního plánu (Intelligent Design Theory)*. Ti získávají četné příznivce vydáváním populárně“vědeckých“ knih, jejichž obsahem je z velké části soustavné vyhledávání sebemenších slabin či chyb (často vykonstruovaných) v pracích evolučních biologů, genetiků a dalších vědců. V těchto knihách² se ze zřejmého důvodu takřka nevyskytují slova náboženství a Bůh. Český zastánce IDT Vladimír Král však neváhá hovořit o superinteligentním Designérovi, jehož atributy jsou: plánování, idea a know-how³.

V Evropě se věda o stvoření zdaleka netěší takové popularitě. Podle nedávného společného prohlášení anglikánských a katolických biskupů v Británii dokonce kreacionismus poškozují dobré jméno křesťanství. Nadšeným křesťanským evolucionistou byl v třicátých až padesátých letech dvacátého století Pierre Teilhard de Chardin, francouzský jezuita, paleontolog a náboženský filosof. Zúčastnil se mnoha paleontologických výzkumů, především v Číně, a jasně říká: „Že člověk vznikl cestou evoluce (v nejobecnějším a přísně zkušenostním slova smyslu), to je dnes pro vědu *mimo jakoukoli pochybnost*. Je třeba jasně říci, že to je vyřízená otázka, takže další diskuse o ní v různých školách znamená stejné maření času, jako ještě uvažovat o tom, že se Země nemůže točit.“⁴

Teilhard ovšem také zůstává celý život knězem, a jeho teologické pojetí vývoje vesmíru zahrnuje bod Omega v budoucnosti, očekávaný druhý příchod Krista, kdy celý kosmos splyne v jednotě. I když Teilhardova koncepce evoluce zřejmě měla vliv na papežskou encykliku *Humani generis* z roku 1950 ve které se praví že evolucionismus je vážná hypotéza hodná hlubšího učeného zkoumání, Teilhardovy spisy z rozhodnutí církve mohly být uveřejněny až po jeho smrti.

Francouzský filosof katolické orientace Claude Tresmontant ve své eseji *Dějiny vesmíru a smysl stvoření* z roku 1983 v návaznosti na Teilharda a některé poznatky moderní fyziky ztotožňuje evoluci se Stvořením, které je neustále probíhajícím procesem a projevuje se mimo jiné i lidskými vynálezy, pokrokem a rozvojem vědy.

2 V češtině běžně dostupné např. Phillip E. Johnson, *Spor o Darwina*, 1996 ; Michael J. Behe, *Darwinova černá skříňka*, ; Jonathan Wells, *Ikony evoluce*, 2005, všechny z nakladatelství Návrat domů, Praha.

3 V Knize V. Krále, *Hledání počátku a cíle*, Praha: Advent-Orion 2001, najdeme mnohé chyby a nepřesnosti. Autor například tvrdí, že David Hume si „vytkl za cíl zničit (Paleyho) argument o nebeském hodináři...“, přičemž pomlčí o skutečnosti, že Hume zemřel v roce 1776, skoro třicet let předtím než Paley uvedl svůj argument. (str.18-21)

4 P. Teilhard de Chardin, *Kristus zdroj evoluce*, (1942), in: P. Teilhard..., *Chut' žít*, Praha, Vyšehrad 1970, s.145.

POVAHA VĚDY

Názory vědců a filosofů vědy na správnou vědeckou metodu není zdaleka jednotný. Zdá se že i zde se uplatňuje princip přirozeného výběru. Problematika je poměrně obsáhlá, přesto se zde pokusím zhruba načrtnout základní stanoviska.

Východiskem pro rozvoj moderní vědy je jistá kritická syntéza empirismu a racionalismu (tedy zkušenosti a rozumu) 17. a 18. století. Na empirismu pak staví pozitivismus začátku 19. století, podle něhož věda může popisovat jen to, co je *pozitivně* dáno, tedy pozorovatelné jevy a skutečnosti. Metodou pozitivismu je *indukce*, tedy sběr empirických dat, z něhož se poté odvozují obecnější závěry, které by měly být objektivní, tedy nezávislé na pozorovateli. Filosof vědy Karl R. Popper ve svém spise *Logika vědeckého bádání (1934)* universalitu takového postupu napadá. Podle něho vědec nejdřív vytvoří hypotézu, představu o tom, jak by mohl určitý jev fungovat, a poté sbírá data, která by mohla tuto jeho konstrukci potvrdit nebo vyvrátit. Metodou je tedy racionalistická *dedukce*, v podstatě opak indukce. Vědec by samozřejmě měl vědět na čem pracuje. Přes pozitivistický ideál vědce 19. století je jisté, že řada velkých objevů (včetně toho Darwinova) byla učiněna na základě předběžné představy autora.⁵ Důležitým prvkem, kterým se vyznačuje každá vědecká hypotéza, je podle Poppera kromě *ověřitelnosti* také její *falzifikovatelnost*, tedy možnost jejího vyvrácení, případně nahrazení další falzifikovatelnou hypotézou.

Moderní věda tedy postupuje kupředu zpravidla za pomoci nějaké kombinace induktivní a deduktivní metody. Každé vědecké odvětví pak vytváří svou vlastní metodologii. Zvláštní kapitolou jsou humanitní či socio-kulturní vědy, v nichž člověk zkoumá výtvořiny člověka a uplatňuje proto poněkud „méně přísné“ postupy než ve vědách přírodních. Zajímavým „postmoderním“ završením sporu o metodu je takzvaný *epistemický anarchismus* Popperova žáka Paula K. Feyerabenda (*Rozprava proti metodě, 1975*). Jeho záměrem je osvobození vědy od metodologických předpokladů a pluralita vědeckých postupů. Podle Feyerabenda se věda rozvíjí jen díky porušování platných metodických pravidel, jeho pojetí vědeckého pokroku je tedy symbolizováno heslem *anything goes*, všechno jde.

Kromě sporů o metodu zaměstnává vědce a filosofy také úvahy o jejím dalším směřování. Mimo úvah o zániku vědy, které se objevily zvláště v souvislosti s oběma světovými válkami, se ukazují dva základní pohledy. Zastánci „lineárního“ pojetí říkají, že vědy postupují soustavným

5 Srovnej Jaroslav Flegr, *Zamrzlá evoluce*, Praha: Academia 2006, s. 32-33.

kumulativním procesem poznání k vzájemnému propojení a k porozumění všem jevům. Propagátorem „sjednocené vědy“ byl už koncem 19. století známý rakouský fyzik a filosof Ernst Mach (mimořádně, narodil se v Chrlicích u Brna a téměř po třicet let byl profesorem experimentální fyziky na pražské univerzitě). Podle druhého, „cyklického“ pojetí vědy poznání nějaký čas narůstá, pak nastává úpadek a rozklad, poté nastává nový cyklus. K podobným závěrům došel americký historik vědy Thomas S. Kuhn. Ve své *Struktura vědeckých revolucí* (1962) nastiňuje cyklus vědeckého pokroku ve třech stádiích. V období *normální vědy* se pracuje na rozvíjení a upřesňování stávajících teorií, přičemž se pomíjejí některé skutečnosti, které do nich nezapadají. Následkem toho následuje *krizová fáze*, po níž následuje *vědecká revoluce*, kdy je stará teorie nahrazena novou. Jádro teorií, které se takto mění, nazývá Kuhn *paradigmatem*. Tato koncepce pokroku se ve vědeckých kruzích setkala jak s obrovským nadšením, tak i s naprosto odmítavým postojem. Konec konců, stejně jako vědecká hypotéza, ani žádná teorie vědy nemůže být stoprocentně pravdivá. Za jakousi pracovní definici vědy můžeme však považovat například výnos amerického federálního soudu ve státě Arkansas, jímž soud v roce 1981 zamítl „vyvážené vyučování nauky o stvoření a nauky o evoluci“ na zdejších školách. Věda se podle soudce Overtona vyznačuje těmito základními rysy:

1. Řídí se nějakým přírodním zákonem.
2. Musí být vysvětlitelná pomocí nějakého přírodního zákona.
3. Je ověřitelná porovnáním s empirickým světem.
4. Její závěry jsou předběžné – nemusí znamenat poslední slovo.
5. Je usvědčitelná z nesprávnosti.⁶

Z toho jasně vyplývá, že věda nemůže prokázat existenci nebo neexistenci nadpřirozených jevů, tedy s nimi nemůže ani počítat ve svých hypotézách a teoriích. Jádro problému dobře vystihuje například Ludwig Wittgenstein:

„Jak ateista, který pro svou víru nenachází žádnou evidenci, tak i věřící, který se pokouší dokázat existenci Boha, se stávají obětí idolu vědeckého stylu myšlení. Druh zkušenosti, kterou může učinit náboženský člověk, není podoben zkušenosti, v níž děláme závěry na základě experimentu, nebo v níž extrapolujeme z nějakého souboru dat.“⁷

6 Phillip E. Johnson, *Spor o Darwina*, Praha: Návrat domů 1996, s.108.

7 Josef P. Ondok, *Přírodní vědy a teologie*, Brno: CDK 2001, s.42, zde citováno podle R. Monk, *Ludwig Wittgenstein*, New York: The Free Press 1990, s.410-411.

SŇATEK CITU S ROZUMEM

Pravděpodobně pocházíme z předků, kteří měli malý mozek, a jeho dnešní velikost byla dosažena postupným zvětšováním mozkovny. Je-li náš druh už nějakých 100 000 let evolučně stabilní (zamrzlý), a za tu dobu naše myšlení urazilo z dnešního pohledu obrovský kus cesty aniž by nám byl nadělen nový, prostornější model mozkovny, museli jsme se postarat sami. Začalo to vynálezem slov, a přes knihovny a world wide web to pokračuje dál. Jako druh jsme dlouhodobě úspěšní a dokážeme přetvářet prostor, který sdílíme s ostatními organismy. Vládneme nade vším určitou mocí, někdy tvořivou, jindy ničivou. Nejen že nahlížíme „Velkému Designérovi“ do karet. Nám se dokonce podařil takový kousek, že z klacku, který prodloužil naši ruku, jsme vyvinuli mechanismy, které mimo to že tvoří nové světy a ochočují přírodu, dokáží také určité aktivity vyhrazené dosud mozku přesunout mimo mozkovnu do takřka nekonečného prostoru.

Představa, že náš život, či dokonce veškerý život na zemi závisí na náhodě, může navozovat pocity opuštěnosti, bezmoci a úzkosti. Ale právě jejich překonáváním a přijetím odpovědnosti za svůj život se člověk stává dospělým, silným a svobodným. Toho lze jistě dosáhnout i cestou náboženství. Záleží na tom, nakolik svobodně a vědomě člověk přijme daný řád za svůj systém orientací. Tak jako náboženská konverze je vždycky především individuální záležitostí, také jakákoli jiná svobodně přijatá odpověď na tázání po *smyslu* bývá plodem jedinečné osobní zkušenosti. Tato zkušenost může zajisté být sdělována, neměla by se však vydávat za zkušenost universální.

Člověk si během staletí vytváří jak v myšlenkovém, tak v hmotném světě systém hranic aby se v něm vyznal. Tyto hranice pak jednou člověka omezují, jindy mu usnadní orientaci. Zdá se, že vymezení kompetencí mezi teologií a přírodními vědami je hranicí užitečnou, neboť se obávám, že kdykoli směšování těchto dvou z principu odlišných přístupů ke skutečnosti překročí rámec osobní zkušenosti, hrozí přerůst v ideologii s totalitními tendencemi.

Svoboda náboženského vyznání je jedním ze základních prvků nejsložitějšího a evolučně nejmladšího typu správního uspořádání lidské společnosti. Důležitou zárukou této svobody je, alespoň na Západě sekularizace, tedy vzájemná odluka státních a náboženských institucí. Věda jako nástroj poznání a technického pokroku je - ve většině zemí kde jako instituce existuje,- spojena se vzdělávacím systémem a financována přímo či nepřímo samotným státem. Ať tedy vycházejí knihy jako *Spor o Darwina*, *Ikony evoluce* či *Darwinova černá skříňka*. Kritika vědy je právem každého a

pohled zvenku snad může přispět k určité sebereflexi vědců. Problém nastává, když argumenty a „důkazy“ uváděné v těchto knihách jsou předkládány jako vědecké.

Dalším plodným principem (post)moderní civilizace je pluralita. Individuální nebo skupinové nacházení *smyslu* v prožívání a požitcích tohoto nádherného světa, či za hranicí života mimo toto „slzavé údolí“, případně v intelektuální činnosti, je naprosto legitimní. Naopak snahy prosadit teologické principy v institucionalizované vědě, stejně jako výsměch některých „vědeckých fundamentalistů“ adresovaný náboženství, jsou nečistou hrou, a snad by si ani nezasloužily tolik pozornosti, nebýt nebezpečí, že se zideologizují a získají podporu zákonodárců.

V životě snad každého člověka, ať už si to připouští či nikoli, hrají určitou roli láska, víra a naděje. Tyto iracionální motivy pravděpodobně člověku napomáhají při stavbě jeho individuálního vesmíru, který je kromě hvězd, hor a oceánů, lesů, ryb a ptáků, plný především žen, mužů a dětí. A snad právě nacházení svého místa mezi nimi, neustálý proces dávání a dostávání, a uskutečňování svého „co mohu dát světu“ je tím nejpřirozenějším *smyslem*. Používejme tedy *rozum* a *zkušenost* abychom poznali a popsali svět jaký byl a jaký je, a ponechme intuici či šestému *smyslu* – věříme-li v ně, - svou víru odkud život přichází a kam směřuje.

Jak se společenské vědomí člověka, především ve velkých městech a multikulturních společnostech posouvá ke stále většímu individualismu a respektování „jinakosti“, také uspokojování duchovních potřeb směřuje ve značné míře z velkých církví přes alternativní náboženské směry až k individuální spiritualitě, stříženě na míru osobní jedinečnosti. Tato „individualistická revoluce“ je nejen výzvou pro etablované církve, ale také signálem, že řada hrdinných mužů a žen na začátku 21.století už nechce vidět svého Boha na válečném praporu, ale raději na místě, které jistě nerozumně, ale s podivuhodnou jistotou nazýváme srdcem.

LITERATURA

Vzhledem k hybridní povaze tohoto pojednání jsem se snažil omezit počet poznámek a citací. Také například neuvádím originální znění většiny titulů.

Vycházel jsem především z těchto knih a článků:

Roger Scruton, *Krátké dějiny novověké filosofie*, Brno: Barrister a Principal 2005

Josef P. Ondok, *Přírodní vědy a teologie*, Brno: CDK 2001

Merryl Wyn Daviesová, *Darwin a fundamentalismus*, Praha: Triton 2002

Štěpán Smolen, *Dinosauři v Edenu. Nástin amerického sporu o evoluci*, in: *Dingir, časopis o současné náboženské scéně*, 1/2004

Petr Sís, *Strom života. Kniha o životě přírodovědce, geologa a myslitele Charlese Darwina*, Praha: RAKETA 2004

Richard E. Leakey. Charles Darwin, *Darwinův původ druhů v ilustracích*, Praha: Panorama 1989

Stephen Jay Gould ed., *Dějiny planety Země*, Praha: Knižní klub + Columbus 1998

Stephen Jay Gould, *Dinosauři v kupce sena. Úvahy o povaze přírodních věd*, Praha: Academia 2005

Jaroslav Flegr, *Zamrzlá evoluce aneb je to jinak pane Darwin*, Praha: Academia 2006

Ondřej Nezbeda, *Příroda není zase tak krutá. S Jaroslavem Flegrem o jeho zamrzlé evoluci a Darwinově chybě*, in: *RESPEKT* 19/2007

Phillip E. Johnson, *Spor o Darwina*, Praha: Návrat domů 1996

Jonathan Wells, *Ikony evoluce*, Praha: Návrat domů 2005

Pierre Teilhard de Chardin, *Chut' žít*, Praha: Vyšehrad 1970

Claude Tresmontant, *Dějiny vesmíru a smysl stvoření*, Praha: Academia 2002

Max Weber, *Věda jako povolání*, in: M. Weber, *Metodologie, sociologie a politika*, Praha: Oikumené 1998, s.109-134

Gerald Holton, *Věda a antivěda*, Praha, Academia 1999

Ziauddin Sardar, *Thomas Kuhn a vědecké války*, Praha: Triton 2001

Peter L. Berger. Thomas Luckmann, *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*, Brno: CDK 1999

Kolektiv autorů, *Filosofický slovník*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc 2002

Náboženství a evoluce

Náboženství a evoluce, dva zcela odlišené pohledy na vznik života a původ člověka. První podpořen vírou a tradicí, druhý rozumem a vědou. Oba dva mají ale něco společného, přisvojují si všeobecné právo na výklad toho jedině možného a „pravdivého“ poznání úsvitu našich dějin.

S Darwinovou evoluční teorií jsem se poprvé hlouběji seznámil na střední škole. Bylo to v roce 1991 a se změnou politického režimu se začal klást i podstatně větší důraz na životní prostředí a všeobecnou znalost záležitostí ekologie. Do našich učebních osnov se tak na jeden rok dostal i předmět o základech ekologie. Jeho vyučujícím byl doktor přírodních věd, představený ředitelem školy jako velice aktivní ekolog a propagátor života v souladu s přírodou. Jako by to bylo včera si pamatuji jak poprvé vstoupil do dveří naší třídy. Asi tak pětatřicetiletý, středně vysoké hubené postavy, delší tmavé vlasy, na očích brýle s kulatými obroučkami, oblečen v obnošeném šedém svetru a sepraných riflích. Ani mi nedalo moc práce představit si ho jako ekologického aktivistu uvázaného řetězem u brány jaderné elektrárny nebo demonstrujícího za snížení skleníkových plynů. Co mě ale nejvíce zarazilo, bylo jím přednesené téma první hodiny a způsob jakým k němu přistoupil. Veškeré vštěpování ekologické výchovy do našich hlav chtěl totiž začít takzvaně od Adama, v tomto případě tedy od Darwina. Jeho evoluční teorii představil jako obecně přijímaný vědecký, tj. pravdivý názor na vznik života a vývoj organismů na naší planetě. Při svém výkladu se neopomněl zmínit o Bibli a její prezentaci počátku našeho světa a zrození člověka, které označil za pouhé bludy, vědecky nepodložené názory a zavrženíhodné několik tisíciletí zastaralé myšlenky. Vlastně se divil, proč tomu ještě v naší moderní době lidé stále věří. Tehdy na škole jsem nad tím až tak příliš nepřemýšlel, prostě jsem to bral za něco celkem přirozené a smysluplné, vždyť nám to přece vykládal vědec s tituly před i za jménem. Přesto mi tato událost zůstala ve vzpomínkách a často jsem přemýšlel, co způsobuje onen chladný až nepřátelský vztah mezi vědou a náboženstvím.

Charles Darwin přišel s názorem, že veškerý život má společnou příčinu, že nejrůznější druhy živočichů existují jen z důvodu přírodního výběru. Nutně se tedy naskytá otázka, zda pouze náhodě vděčíme za to, že se generace jednotlivého druhu od sebe liší z důvodu úmyslu přírody vybrat si pouze ty jedince, kteří mohou přežít a jsou schopni přivést na svět novou generaci. Podle Darwina tato náhoda způsobí, že v organismu vznikne příznivá odchylka, a tu

potom zachytí přírodní výběr (ať už je přírodním výběrem cokoliv). Jeho vědecká teorie by pak mohla být založena pouze na víře bez důkazů a v konečném hodnocení by se mohla podobat spíše mýtu oděnému v obleku vědy. Co mě na jeho teorii a výkladu vzniku živé přírody ale nejvíce zaráží a zneklidňuje je podmínka náhody. Jakoby existence člověka, vznik naší planety ba i samotného vesmíru byla nějaká náhoda. Zřejmě to sem nepatří, ale s touto představou jsem se nikdy nesmířil a smířit ani nechci. Skutečnost, že žijeme na této planetě, nebo že vůbec žijeme nemůže být dílem pouhé náhody, ale musí mít nějaký vyšší smysl. Tento smysl nemusí být nutně vysvětlen z pohledu náboženství přímo jako Boží záměr, ale stačí jakýmkoliv nenáhodným účelem, řádem a předem daným inteligentním plánem. Prostě potřebuji mít jistotu, že nežijeme nadarmo, že náš svět a vesmír má nějaký smysl, a že nás čeká ve vývoji ještě dlouhá cesta.

Po uveřejnění Darwinovy teorie se všeobecně předpokládalo, že tato bude smrtelná pro všechna náboženství a jejich teologie a bude mít sílu pohřbít jednou provždy jakoukoliv iluzi, že život a vesmír jsou produkty nějakého Božího plánu. Většina věřících se domnívala, že tato teorie oloupila lidstvo o jeho důstojnost, o naši nadřazenost, když nás přiřazuje k pomalým čtyřnohým zvířatům. Svým pojetím nám srazila korunu a sděluje nám, že člověk ve své podstatě není nic jiného než civilizovaná, oblečená a vychovaná opice. Pro spoustu lidí byla a je Darwinova teorie ale příběhem vyprávějším o osvobození lidstva od iluze, že jeho osud řídí nějaká transcendentální moc. Sděluje nám, že jsme vlastně pouhým produktem náhodného a bezcílného přírodního procesu. Tato nahodilost a značné časové úseky vývoje života ovšem neodpovídají zažitě představě o existenci Boha a jeho plánech. Musíme uznat, že Darwinovo tvrzení, že se člověk vytvořil z chlupatého čtvernožce, který měl ocas a špičaté uši příliš nekorresponduje s knihou Genesis, podle které Bůh stvořil člověka, aby byl obrazem božím. Přesto je velice pozoruhodné, že i po zveřejnění Darwinovy teorie se našla velká spousta věřících a teologů, kteří rozpor mezi Darwinovou evoluční teorií a svou vírou neviděli. Spíše se snažili rozdíly mezi těmito dvěma názory přemostit a nalézt rovnováhu mezi vírou a rozumem.

Několik desítek let před zveřejněním Darwinovy teorie se vysvětlením vzniku života z poněkud jiného pohledu zabýval v Anglii William Paley, autor knihy *Přírodní teologie*. V ní předložil koncepci důkazu Boží existence z designu, plánu světa. Paley k tomuto účelu použil příklad s hodinkami nalezenými na zemi. Po jejich otevření a prozkoumání mechanismu je nutno dojít k závěru, že mají svého hodináře a jsou produktem inteligentního designu. Analogicky ani náš svět nemohl proto vzniknout náhodou, ale podle nějakého řádu a plánu, což nutně dokládá důkaz existence Stvořitele. Z toho můžeme vyvodit i závěr, že struktura

člověka ale i jiných živých organismů je příliš složitá na to, aby vznikla nějakým vývojem. Musel zde tedy určitě působit inteligentní Stvořitel, Bůh. Proti této teorii inteligentního designu se Darwin samozřejmě postavil a podal své vysvětlení, založené na přírodní interpretaci designu živých organismů. Podle Darwina přírodní výběr a rozmanitost druhů organismů mohou objasnit jak vznik života tak i design pouhým vývojem, samozřejmě za podmínky, že vývoj měl dostatek času. Pro Darwina je tedy potom jakákoliv nadpřirozená příčina pro vznik a vývoj živých organismů naprosto zbytečná a nepřijatelná. Evoluční teorie ale přesto dokázala, že svět nebyl vytvořen jak se mnoho lidí domnívalo před 6 tisíci lety, nýbrž jeho počátek musíme podle vědců hledat před nějakými 15 miliardami let a označit ho za Velký třesk, jehož teorie byla odvozena ze všeobecné teorie relativity předložené Albertem Einsteinem.

Není jistě bez zajímavosti se zmínit o tom, že předpokládaných 6 tisíc let stáří vesmíru bylo „vědeckým“ postupem zjištěno z Bible. Jenže, jak tvrdil již Galileo, Bible není přírodopis, je to prostě posvátný text a pouze za ten je nutno ji brát. Bible také uvádí, že Bůh stvořil vesmír v šesti dnech, což zrovna příliš neodpovídá teorii Velkého třesku. Na druhou stranu je pro většinu lidí snazší a přijatelnější představit si stvoření světa podle Bible, než vědecké vysvětlení, že na počátku byla nějaká prvotní singularita, která sama od sebe zapříčinila vzniku veškerenstva. Mimochodem, s tou šestidenní pracovní dobou Boha se moderní kreacionisté vypořádali poměrně svérázně, a to vymezením vztahu mezi biblickém dnem a geologickým obdobím. Ve zkratce tvrdí, že jeden tento den netrvá těch dnes obvyklých 24 hodin, ale mnohem delší časový úsek. Ve své podstatě se snažili dát události popisované v Bibli do souladu s evolucí a vykonstruovat podobnosti stvoření světa podle Bible s vědeckou teorií vzniku vesmíru. Dle mého názoru je to dosti nepodařený pokus o kompromis, neboť jak jsem uvedl výše Bible není přírodopis.

Darwinova teorie po svém uveřejnění jistě způsobila značný rozruch, ale rozhodně neznamenala až takový radikální zlom, jaký si od ni její přívrženci přáli. Přes všechnu svou pestrost v řešení evoluce neodpověděla na všechny otázky vzniku života. Při pohledu z jiné strany je ale nutné současně uznat, že ani teorie obsažené v představě inteligentního designu svůj úkol příliš nesplnily a neposkytly uspokojující odpovědi na otázku po původu života. Některé darwinistické interpretace redukuje počátek života pouze na chemické reakce a evoluci na samočinný proces. Naproti tomu teorie inteligentního designu operuje s představou jakéhosi kosmického řádu, a to do té míry, že sám aspekt působení „nadpřirozené“ Boží tvořivosti v tomto řádu odstraňuje původní koncepci Boží existence, neboť Bůh je v tomto případě redukován na pouhý design. Jenže vesmír není pouhý řád, je to

stále probíhající kreativní proces, ve kterém design ustupuje do pozadí a důraz je kladen především na představu tvořícího vesmíru.

Spousta lidí se dnes domnívá, že věda a náboženství představují dva rozdílné a nepřátelené světy. Naproti tomu existuje i množství vědců a teologů, kteří tvrdí, že mezi vědou a náboženstvím žádný konflikt není a snaží se proto odlišnosti mezi těmito dvěma systémy uvést do souladu a nastolit mezi nimi rovnováhu. Teologie by měla přehodnotit svůj odmítavý postoj k evoluci a zaměřit se na zájmy dnešní moderní společnosti. Měla by být více vnímavá k přírodě a k obrazu života předloženému evoluční teorií. Současně by věda neměla ztotožňovat přírodní zákony s Božím působením, věda ve vší obsáhlosti nemá dostatek důkaz existenci Boha vyvrátit a neměla by tedy slepě odmítat teologické názory. Boha nelze vypočítat, není to žádná rovnice o jedné neznámé. Není prostě možno někde na polní cestě zvednout kámen a domnívat se, že tam bude značka „Vyrobil Bůh“.

Domnívám se, že by bylo potřeba provést spojení náboženství a vědy, ale jednalo by se spíše o diferencované spojení ve smyslu současného zachování jejich rozdílností než sloučení do jednoho systému.

Biblické stvoření z pohledu religionistiky a kreacionismu

Michal Pinkas

Ve své práci bych chtěl stručně zmínit, jak jsou religionisticky (Blahoslav Hruška)¹ a kreacionisticky (Blahoslav Balcar)² vykládány dva stvořitelství Starého zákona (Gn 1-2).

Biblický mýtus o stvoření světa je kosmogonickým a antropogonickým mýtem, navazujícím na starší mezopotamské, kanaánské a egyptské kosmogonické tradice, nikoli vědeckým pojednáním o vzniku světa a člověka. V reakci na evolucionismus se snaží „vědečtí“ kreacionisté prokázat zdánlivě vědeckými metodami neplatnost evolucionismu.

Religionistika a biblistika vycházejí z předpokladu, že texty Starého zákona nejsou „zjevené“, ani napsané jako celek, nýbrž jsou to redakční úpravy a kompilace starších vrstev. Podle J. Welhausena jsou tyto vrstvy čtyři, z nichž dvě jsou použity v Gn 1-2. Starší stvořitelství z „jahvistické“ vrstvy byl ukončen dříve (někdy se uvádí už 10.-9. stol. př. n.l., ale spíše někdy v předexilní době) než mladší z „kněžského kodexu“, upraveném v poexilní době, pravděpodobně v 6-4. stol. př. n.l.

Podívejme se nyní na oba mýty z pohledu vědy (tj. religionistiky, nikoli darwinismu) a z pohledu „náboženství“ (tj. zde kreacionismu). Zajímat nás bude otázka stvoření, nikoli teologické spekulace o prvotním hříchu, nesmrtelnosti prvního člověka apod.

Jahvista (Gn 2, 4b - 25)

V tomto starším mýtu je stvoření světa popsáno velice krátce. Země byla pustá, nezavlažovaná deštěm, jen ze země vystupovala záplava, napájející zemský povrch. Pak Bůh vytvořil člověka z „prachu ze země“ (z úrodné půdy) a oživil jej svým dechem, což má svůj předobraz ve starších mýtech sumerských (např. o Nimmach, rozjařené pivem, která tvořila z hlíny první „nepovedené“ lidi, kterým Enki dodával osud) nebo egyptských (Chnum modelující první lidi na hrnčířském kruhu).

Pak Bůh vytvořil zahradu v Edenu na východě (tj. v Mezopotámii), kde dal vyrůst „stromoví“ (s mýtickým stromem života a stromem poznání dobrého a zlého - viz posvátný strom jako *axis mundi* ve většině kosmologií) a přesadil tam člověka, aby tuto zahradu obdělával a střežil. Slovo „Eden“ znamená sumersky úrodnou step, tedy zahradu.³ Pak, když

¹ Blahoslav Hruška, „Mezopotamské stvořitelství v textech Starého zákona“, *Nový Orient*, Praha: Orientální ústav AV ČR 61, 2006/4, 12-16.

² Blahoslav Balcar, *Tajemství stvoření*, Praha: Nový život 1990, 43-52, 144-148. Mimo přímých citací nebudu pro přehlednost na tento zdroj odkazovat.

³ B. Hruška, „Mezopotámské...“, 13.

Bůh viděl, že je člověk sám, stvořil „polní zvěř“ a „nebeské ptactvo“, ale protože to nebyla „pomoc jemu rovná“, Bůh člověka uspal, vyňal z něj žebro a „uzavřel to místo masem“. Podle S. N. Kramera se může jednat o „jahvistův“ omyl, když přeložil sumerský znak pro „život“ jako „žebro“, podle významu, který mu dávala akkadština. Tak stvořil Bůh ženu, kterou nazval člověk „muženu“.

Kdybychom se dívali na tento mýtus „vědecky“, byl by postup stvoření v „jahvistovi“ takovýto: země (se záplavou) a nebe - člověk - rostliny - zvířata - žena. Člověk byl tedy stvořen v jakémsi vývoji, nadvakrát, nikoli jednorázově jako v Kněžském kodexu.

V Kněžském kodexu by bylo pořadí stvoření takovéto: původní chaos - nebe, země, světlo - nebeská klenba - moře, země, rostliny - slunce, měsíc, hvězdy - mořští a zemští (létaví) živočichové - zemští živočichové, plazi, člověk.

V prvním případě by byl člověk stvořen ještě před rostlinami i zvířaty, v druhém případě je pak postup stvoření „vědecktější“, proto snad kreacionisté pro svůj výklad používají raději tento mladší Kněžský kodex.

Kněžský kodex (Gn 1 - 2, 4a)

Kněžský kodex byl sestaven v době „babylonského zajetí“, a podle B. Hrušky se zde mohli Izraelité naučit klínové písmo, čímž se seznámili s mezopotamskými a jinými předovýchodními stvořitelskými mýty a účelově je převzali do knihy Genesis tak, aby se stal jejich bůh bojovníkem proti zlu chaosu a vynikla jeho jedinečnost jako universálního boha celého vesmíru.⁴

Přibližme si tento mýtus z Genesis podle dnů (který začíná, jak bylo běžné na celém Předním Východě, večerem):

První den

První den stvořil Bůh nebe a zemi, aby je oddělil od vod, a světlo, aby jej oddělil od tmy. Ve shodě s mezopotamskými, ale i s egyptskými mýty byl tedy na počátku chaos (voda, tma), ze kterého stvořil (vydělil) Bůh nebe, zemi a světlo.

B. Balcar z těchto veršů vyvozuje, že země byla „nesličná a pustá“ jako např. dnes Venuše, a že první světlo bylo světlo nám dosud nezjištěné podstaty, tedy odlišné od světla 4. dne. (Podle K. Farského bylo ono světlo „daleko ultrafialové“). Slunce a všechny hvězdy byly, podle Balcara, už stvořeny, avšak tím, že jejich světlo neprostoupilo hustou atmosférou

⁴ *Ibid.*, 12.

Země (podobnou jako má dnes Venuše), tak pro případného pozorovatele na Zemi jakoby neexistovaly. Dále B. Balcar uvádí, že ono světlo 1. dne přece jen mohlo být světlo sluneční, které nějak prosvítlo hustou atmosférou, avšak bylo zintenzivněno boží přítomností, protože jinde v bibli se praví, že Bůh je Světlo.

Druhý den

Druhý den stvořil Bůh nebeskou klenbu, která odděluje vody na horní (snad déšť „nad klenbou“) a dolní (pozemské vody). Uspořádáním se tedy chaos mění v kosmos, jako v jiných starověkých mýtech. Např. ve starobabylonském eposu *Enúma eliš* stvoří Marduk svět z chaosu, personifikovaným bohyní Tiamát (moře). Z poloviny mrtvé Tiamát stvoří Marduk nebesa, jež zadržují horní vody a z druhé poloviny těla svět (např. z její sliny mračna, z očí pramen Eufratu a Tigridu, ze stehna či ocasu zemi).

Podle B. Balcara v tento den Bůh rozdělil zemskou atmosféru „bezmračným pásem“ vzduchu (tedy klenbou) na mlhu těsně nad zemským povrchem a na mračna ve stratosféře. U vzduchu pak např. uvádí jeho chemické složení.

Třetí den

Třetí den Bůh stvořil zemi (souš) tak, že vody pod klenbou nahromadil na jedno místo (moře), čímž se objevila souš. Na ní stvořil rostliny (byliny a ovocné stromy). Zde Kněžský kodex navazuje např. na egyptský mýtus, kdy se první země - pahorek *benben* - vynoří z chaosu moře. Stvoření rostlin může být izraelská invence, neboť o stvoření rostlin starší mýty nic nevyprávějí.⁵

Podle B. Balcara nechal Bůh kondenzovat „mlhu“, která je těsně nad zemí (tedy pod „klenbou“; stratosférická mračna stále zakrývají Slunce), čímž vzniklo moře a souš. Z Gn 10, 25 (...*Peleg (to je Rozčlenění), neboť za jeho dnů byla země rozčleněna...*) vyvozuje, že ona první souš byla ještě nerozčleněná, tedy „vědecky“ přijímaný superkontinent Pangea, a moře bylo mělké, neboť ještě nenastala potopa. „Stratosférická“ mračna tvořila skleníkový efekt, díky jemuž byly příznivé podmínky pro to, aby Bůh stvořil rostliny (ovšem jen na místě, které bude později nazváno Eden.)

⁵ *Ibid.*, 14.

Čtvrtý den

Čtvrtý den Bůh stvořil „světla“ (tj. Slunce a Měsíc), aby měřila čas, a hvězdy, a umístil je na klenbu. Slunce a Měsíc však nejsou přímo pojmenovány (jako např. v *Enúma eliš* - měsíc Nanar, slunce Šamaš - kterým Marduk také přiřkl měření času -, nebo Polárka *Nébera*), nejspíše proto, aby nedošlo k jejich zbožštění na úkor jediného boha Izraele.

Podle B. Balcara v tento den Bůh „odstranil“ stratosférická mračna, čímž začalo být na nebi vidět Slunce, Měsíc a hvězdy. Polovinu těchto mračen prý Bůh použil na potopu světa, a druhou polovinu si uschoval jako krupobití na „den války a boje“, apokalypsu (viz Job 38,23 a Zjevení 16,21). Na důkaz toho, že Bůh skutečně připravuje krupobití, uvádí zprávu Anglického centrálního povětrnostního úřadu,

„že ve stratosféře a ionosféře rok co rok přibývá tvoření ledových krystalů, které nad Gronskelem a Aljaškou již několikrát padaly“.⁶

Pátý den

Pátý den Bůh stvořil „živočišnou havěť“ (veliké netvory, hbité živočichy, v 6. dnu nazývané mořské ryby) v moři, a „okřídlené létavce“ na zemi (v 6. dni nazývané nebeské ptactvo). „Vědecky“ vzato by snad mohlo dost dobře jít o plesiosaury a ptakoještěry. Nutno ještě zmínit, že tito ptakoještěři - „létavci“ mají (podle Kazatele 10,20) vyzrazovat tajemství, což může souviset s mantickou metodou ptakopravectví, jak uvádí komentář k ekumenickému překladu.

Šestý den

Šestý den Bůh stvořil na zemi „živočichy“ (dobytek, plazy, zemskou zvěř). Dále Bůh „stvořili“ (*I řekl Bůh: „Učiňme člověka...“*) člověka (jako muže a ženu dohromady) podle obrazu Božího. Plurál může sice znamenat *pluralis maiestaticus*, ale spíše je to přehlédnutí redaktora Kněžského kodexu, neboť druhé jméno pro izraelského boha, mimo *Jahve* je *Elohim*, což je plurál. Podle B. Hrušky je v tomto výčtu stvořených bytostí zapomenuto na hmyz,⁷ avšak v kralickém překladu je místo „živočišné havěti“ 5. dne uveden „hmyz duše živé“ (Gn 1, 20).

⁶ B. Balcar, *Tajemství stvoření...*, 50.

⁷ B. Hruška, „Mezopotámské...“, 15.

Podle B. Balcara Bůh v 5. a 6. den nestvořil všechny živočichy, ale jen představitele čeledí (!), z kterých se pak vyvinuly druhy, které „začaly vznikat později na základě přizpůsobování se prostředí a životosprávě“, ⁸ tedy jakousi evolucí. Tato zvířata se v 1656 letech, které zbývaly od stvoření do potopy, velice rozmnožily. Zajímavé je Balcarovo zdůvodnění toho, proč Bůh při potopě zničil většinu rostlin a zvířat, které se přece proti Bohu ničím neprovinily:

„Kdyby nebylo potopy, tak by dnes již člověk téměř nemohl existovat, neboť by mu chyběly význačné energetické zdroje, jako je uhlí a nafta. Ložiska uhlí se nacházejí na celém světě a geologové mají o vzniku těchto ložisek shodný názor a to, že výchozím materiálem jsou stromy a rostlinstvo, které pod tlakem nánosů a teplotou zkameněly... [Zásoby ropy vznikly] v celosvětové katastrofě [tj. potopě - pozn. M. P.]. Jsou to rozkladné procesy nahromaděných živočišných těl, zvláště pak ryb, které za nepřístupu vzduchu pod tlakem a za spolupůsobení velkého tepla se proměnily na směs složitých uhlovodíků.“⁹

Připomeňme si jen, že motiv potopy má svůj předobraz např. v mýtech sumerských (kde se Noe stane Ziusudra) nebo balylonských (Utanapištim).

Sedmý den

Sedmý den Bůh odpočinul. V době redakce Kněžského kodexu, když byl Izrael v ohrožení, bylo důležité pro izraelskou komunitu dodržování sabatu. Sabat měl pro ně integrující funkci a ostře je odlišoval od okolí.

Podle B. Balcara Bůh neodpočinul proto, že by byl unavený, ale aby si člověk udělal čas na Boha. A B. Balcar pokračuje:

„A právě proto, že [sobota] neustále ukazuje na Boha - Stvořitele, vyvinul satan, nepřítel Boží, maximální úsilí tuto památku z vědomí lidského odstranit. A když se mu to již téměř podařilo, nabídnul člověku místo Boha evoluci. A mnohý dnešní člověk již Boha nepotřebuje a uvěřil v hmotu a evoluci. Budou takoví lidé na soudu Božím bez výmluvy? Ne! Bůh dal člověku rozum, aby pochopil, že se nemůže něco samo ze sebe vytvořit, bez účinného zásahu Stvořitele.“¹⁰

Tento tón již velmi připomíná závěrečnou řeč fundamentalisty W. J. Bryana (filmového M. H. Breadyho z filmu *Inherit the wind*) při prvním „opičím procesu“ v Daytonu v r. 1925, ve kterém praví mj. i to, že „zvíťzí-li vývojová teorie, křesťanství zanikne“.

⁸ B. Balcar, *Tajemství stvoření...*, 51.

⁹ *Ibid.*, 147-148.

¹⁰ *Ibid.*, 51.

Náboženství a evoluce

(Úvaha nad vztahem náboženství a vědy)

K této úvaze mě inspirovaly přednášky pana doc. Bělky a příspěvky studentů k tomuto tématu, které byly představeny panem doc. Bělkou na poslední přednášce Náboženství a evoluce pro kombinované studenty.

Neustále probíhají inspirující ale i ostré diskuse mezi názory náboženských hnutí a vědecké komunity badatelů o otázce evoluce. Tyto rozdílné pohledy na problematiku *vývoje* vycházejí v podstatě z principů a názorů těchto komunit. Nazývám zde vědu a náboženské hnutí jako vědeckou komunitu a náboženskou komunitu (či náboženské komunity v množném čísle) z toho důvodu, protože se domnívám, že je to dobré označení a vymezení obou skupin lidí. Neboť jak ve vědě, tak v náboženském hnutí, se vždycky určitý počet lidí domluví na nějakých principech a pravidlech a v těchto vytvořených limitech se pohybují, ať už jsou to limity vytvořené přímo lidmi nebo jsou lidmi považovány za bohem vytvořené či zjevené. A tak nás přirozeně napadá, že jak ve vědě, tak v nějakém náboženském hnutí existují lidé, kteří tyto pravidla nedodržují, ať už z nevědomosti nebo vědomě za určitým cílem. Samozřejmě že obě komunity, ať už je to vědecká nebo náboženská, takové lidi nepřijímá.

Domnívám se, že problémem zde je otázka nějaké všeobecné pravdy. Mnoho lidí si myslí, že věda ukazuje pravdu a jako jediná má právo na pravdu, protože je založená na racionalitě a empiricky ověřitelných pokusech. Důležitý fakt je, že věda sama přináší mnohé údaje a poznatky, ale kdo může posoudit jejich všeobecnou pravdivost a pozitivní přínos? Každý z nás může pozorovat, jak se jednotlivé vědecké poznatky a teorie časem mění a každý tento vývoj je vědeckou komunitou přijímán a chápán jako pozitivní. Vědci ale říkají, že jejich výzkum není směřovaný k vyslovení nějaké všeobecné pravdy o životě a světě, i když jistě najdeme vědce, kteří si na to dělají ambice a myslím si, že je to v pořádku. Náboženství je v tomto ohledu trochu vypjatější. Mnohá náboženství si totiž všeobecnou pravdu přisvojují a často sami sebe pokládají za jediné držitele pravdy. Ano, zdá se nám to příliš sebestředné a sobecké, ale když se nad touto otázkou zamyslíme, je to zcela logické. Náboženský člověk prostě věří příslušnému náboženskému učení a když učení mluví o tom, že Bůh stvořil člověka a svět a jeho jméno je to a to a tato pravda je jediná a neměnná, je logické, že věřící člověk prostě tak přijímá pravdu. Hlavním předmětem diskuse může být v tomto případě existence boha-stvořitele. Věda nemůže říci, že bůh existuje či neexistuje, protože na to není metodicky vybavena. Mnohá náboženství představují boha jako nevyslovitelné či nedosažitelné bytí či bytost. Takovou představu věda nemůže hodnotit, neboť je založená na ověřitelných skutečnostech a bůh v tomto případě přesahuje takové limity. Věda tedy logicky se skutečností boha neoperuje a tudíž o ni nemůže nijak hovořit. Bůh a pravda se tak dostávají na pole víry. Náboženský člověk věří, že jeho náboženské učení nese pravdu. Dostávám se tak logicky do bodu, kdy vyplývá, že vědec může být nábožensky věřící, neboť jestliže respektuje vědecké principy není žádný problém, aby nebyl vědeckou komunitou přijímán jako vědec. Jeho osobní víra už je jeho soukromou záležitostí. Další důležitou věcí je názor vědce na náboženskou pravdu. Jestliže chce vědec dokázat existenci boha, postupuje podle vědeckých principů metodologie obecně přijímanou vědeckou komunitou a ať přinese důkaz o existenci nebo neexistenci boha, musíme mít na zřeteli, že to je pravda, která ale platí ve vědecké komunitě, což neznamená, že je to obecně (univerzálně) platná pravda.

Došel jsem tedy závěru, že důležitou věcí je, aby se široká veřejnost seznámila více s teorií vědy a s teoriemi náboženských názorů, aby došlo k většímu porozumění v tom smyslu, že věda není držitelem jediné nebo jediných pravd. Není zatím možné všechny komunity spojit, protože jsou postaveny na rozličných principech. Věda je založená na

racionálně ověřitelných skutečnostech a náboženská učení o pravdě jsou často založena na jiných principech, což neznamená, že jsou mylná.

Faktem je, že otázka po pravdě je přirozená člověku a myslím si, že by neměla být jednoduše „shozena ze stolu“. Domnívám se, že lidská upřímná otázka po smyslu a pravdě, je tou nejušlechtlejší otázkou.

Zpracovala:

Alena Tůmová

učo: 217262

religionistika- kombinované studium

podzimní semestr 2007

Náboženství proti evoluci

Na úvod je třeba říci, že (v kontextu celého kursu) náboženstvím je zde myšleno křesťanství. Nevím, zda ostatní velké náboženské systémy mají s evolucí takové trable. Asi ne. Možná je tomu tak proto, že západní kultura si udělala z vědy náboženství. Věříme mužům v bílých pláštích dnes stejně, jako jsme před 500 lety věřili mužům v černých sutanách. A protože ctíme první přikázání- v jednoho Boha věřiti budeš- vznikají snahy pomocí evoluční teorie vyvrátit náboženství a nebo naopak náboženstvím vyvrátit evoluci. Aby nám zůstala jen jedna modla. Téma by tedy při pohledu z obou fundamentalistických táborů lépe než „náboženství A evoluce“ mohlo být „náboženství PROTI evoluci“. Tento spor znovu sílí ve Spojených státech po nástupu křesťanských konzervativců k moci. Nikdy ale vlastně zcela neutichl již od „opičích procesů“ začátku 20. století. Učit nebo neučit na státních středních školách evoluci. Nebo učit evoluci a k ní ještě něco (třeba inteligentní design). K této otázce –co učit v USA- je třeba si uvědomit dvě věci:

- 1) V ústavě Spojených států je uzákoněna odluka státu a církve. Ne proto, aby byl chráněn stát a duchovnu zatlačeno do pozadí. Ale rovnocenně aby církev byla uchráněna zásahů světské moci (jak viděli v Evropě v novověku) a politická moc byla uchráněna tlaků církve (jak viděli v Evropě ve středověku). Odluka státu a církve má zaručit především svobodu vyznání- žádné státní církve.
- 2) Křesťanští fundamentalisté jsou především bílí protestanti anglosaského původu. To přeci není hlas celé Ameriky! Svoji představu vzniku života mají jistě i Indiáni, přistěhovalci ze synkretické Jižní Ameriky, ufologové...proč jim nedat stejný prostor v hodinách biologie?

Možná se nás v České republice netýká otázka školních osnov (zatím!). Ovšem otázku „jak vznikl život“ si asi položil každý z nás a pak si vybral mezi evolucí a stvořením.

V hrubých rysech se evoluční i biblický mýtus podobají (tj. zhruba vývoj od jednoduššího ke složitějšímu, od pusté země k hemžení života), sporná zůstává hlavně otázka přítomnosti /nepřítomnosti tvůrce. Existuje i třetí varianta- že totiž onen Tvůrce jen na začátku vhodně nastavil výchozí podmínky, jemně pošouchnul první kostičku domina a teď kouká, jak to pěkně šlape samo. Že zůstává schován za přírodními zákony a hlavně se snaží nebýt odhalen vědeckými metodami. Podle mě je tohle jen způsob, jak nesklidit kritiku ani z jedné strany. Protože mezi Bohem, který není vidět a Bohem, který není, je dost miniaturní rozdíl!

Náboženství vedle evoluce

Na počátku se spor „evoluce nebo stvoření“ rozhořel kolem Darwinovy knihy O původu druhů. V ní Darwin po způsobu umělého výběru-šlechtění představil mechanismus přírodního výběru (lépe by bylo překládat jako „přirozený výběr“) a načrtnul obrázek stromu života, kdy jednotlivé větvičky vyrůstají ze starších společných větví- předků. Popisuje biologický mechanismus. Nic víc nic míň. Naproti tomu bible se nezabývá biologickými mechanismy.

Bibli nelze číst jako učebnici biologie a evoluční teorie nejsou Písmo svaté. M. O. Vácha pro ilustraci uvádí srovnání s Ezopovými bajkami. Zvířata zde mluví. Z hlediska skutečnosti jsou tedy bajky nesprávné a nepravdivé. Ale bajka není pojednání ze zoologie. Bajka ze svého vlastního hlediska správná je.⁽¹⁾ Je třeba si uvědomit, kdy, jakým jazykem a pro jaké čtenáře (posluchače) byly napsány obě knihy- Bible a O původu druhů. Úmyslně ve výčtu uvádím i to jakým jazykem. Protože Genesis nebyla napsána ani česky, ani anglicky nebo latinsky. Slovo „den“ použité pro popis šesti stvořitelských dnů totiž v hebrejštině neznamená nutně 24 hodin. Tedy ani Bible se nás nesnaží přesvědčit, že to Pánbůh stihl za necelý týden⁽²⁾. Takto to ovšem nevidí křesťanští fundamentalisté, kteří se nesnaží Bibli vykládat, ale striktně prvoplánově se drží zásady „co je psáno, to je dáno, stvoření trvalo 6 dní“. Jak iracionální může být hájení těchto postojů jsme viděli ve filmu Kdo seje vítr.

Ve velmi zjednodušeném argumentu zkouší zastánci útočit na naši ješitost. „Že prý se člověk vyvinul z opice, vy jste z opice“. Komu by se líbilo, že jeho babička byla opice? To je ale velká nepřesnost. Člověk a opice mají společného předka- to je jiná. Darwin zařadil člověka do systému přírody. Nejsme nic výjimečného. Jen další druh. To je v rozporu s oběma kořeny našeho myšlení- řeckým i křesťanským. Lidské bylo vždy chápáno jako protiklad přírodního. Člověk měl duši a byl stvořen k obrazu božimu, příroda byla nehodnotná, ovládaná instinkty. To, že jsme součástí přírody bohužel na druhé straně vedlo ke zjednodušení lidskosti, vše najednou bylo vykládáno mechanicky nebo chemicky, přirozenost nás přiblížila zvířecím instinktům. Toto zjednodušení je vidět např. u Freuda, který skoro všechno zredukoval na sexuální pud více či méně skrytý. Pokud přijmeme myšlenku, že jsme jen další druh, který evolucí vznikl, musíme současně přijmout i myšlenku, že jako každý jiný druh jednou i zanikneme. Páni tvorstva, neustále bojující o území, o moc- a jednou nebudeme. Příroda se potutelně zachichotá.

Nepodařeným hybridem ve sporu vědy a náboženství je vědecký kreacionismus nebo teorie inteligentního plánování. Slovo „vědecký“ je ale pouze v názvu a jevy jsou falšovány tak, aby zapadly do předem připravené hypotézy. Veškerá přirozenost se vytrácí a Bůh se stává projektantem v obří továrně. Výsledek není poctivý k vědeckým metodám ani k náboženským představám. Evoluci berou na milost tím, že uznávají pouze tzv. mikroevoluci- variaci v rámci druhu. Zavrhnou ovšem makroevoluci- žádné nové druhy nevnikají. Vymírají, to ano, ale nevznikají, stvoření tedy v podstatě neustále chudne. Mám rozečtenou knihu „Kauza stvořitel“⁽³⁾-s podtitulem „Novinář pátrá po tajemství vzniku života“. V termínu odevzdání práce jí ještě nebudu mít dočtenou, ovšem již v prvních několika kapitolách se to hemží inteligentním plánováním a nezpochybnitelným účelem...V úvodu se autor představí jako ateista, který ale v zájmu objektivitě začal zkoumat důkazy přinášené vědou. Prakticky v každém odstavci je citován nějaký universitní profesor či jiná kapacita nebo je s nimi přímo veden „rozhovor“ – působí to velmi věrohodně. Vědci cupují vědu. Svůj rozhovor má v knize i Michael J. Behe, autor Darwinovy černé skříňky. Jistě-Darwin se mýlil. Těžko si představit, že 150 let po Darwinovi by platila každá čárka, kterou napsal. Výzkum jde dál. Stejně jako běžnému čtenáři biblický mýtus stvoření neříká JAK přesně vznikl svět, tak evoluční teorie nedokáže dnes běžnému čtenáři odpovědět na to JAK vznikl život, ale ŽE vzniká život. Vědci si nejsou tak úplně jistí tím JAK: Millerovy experimenty jsou zpochybňovány- prvotní atmosféra možná vypadala jinak. Chybí spousta spojovacích článků na stromě života a Archeopteryx to už taky nezachrání.

1) Marek Orko Vácha: Tančící skály, Brno, Cesta 2003, str.108

2) Ono to není tak jednoduché ani se slovem „stvořil“- bara, a což teprve pomnožné jméno Boží- Elohim...starozákonním stvořením se obšírněji zabývá např. Zdeněk Neubauer

3) Lee Strobel: Kauza Stvořitel, Návrat domů, Praha 2001 (autorovi v českém překladu dále vyšly tituly Kauza Ježíš a Kauza víra)

Evoluce se někdy pohybuje ve skocích („kambrická exploze“)...ale to není na závadu. Věda není vlastníkem pravdy, jen neúnavným hledačem. Vědecká teorie musí být vyvratitelná už ze své podstaty- k nelibosti svých tvůrců, ale oni to nakonec rádi...chtějí...musejí... uznat a ustoupit novým důkazům. Náboženská dogmata tuto vlastnost postrádají. Nediskutuje se o nich, nejsou vyvratitelná. Věda možná nikdy nebude vědět na 100% jak to tenkrát bylo. Jeden střípek evoluční skládačky je ale pro mě naprosto fascinující. Nukleové kyseliny jako společná platforma života. Základní stavební jednotky bakterie, žáby i člověka jsou úplně stejné. Už v té bakterii tedy skrytě obsaženo nekonečně mnoho forem života. I já. Neuráží mě představa, že jsem se vyvinula ze slizu. Naopak ve mně probouzí myšlenky na propojenost všeho živého, křehkost systému a zodpovědnost za „příbuzné“. Latinské slovo *evolutio* znamená rovněž „rozvinutí svitku“. Ještě zdaleka jsme nedočetli do konce. Evoluce je časová, je v ní obsaženo směřování- ale ne cíl.

Člověk není korunou vývoje. Marek O. Vácha se zamýšlí ve svých přednáškách i nad tím, zda právě to není důkazem nádhery stvoření- že v něm probíhá evoluce. Že by vlastně bylo trochu nudné stvořit hotový svět. Ale skutečně tvůrčí bylo vytvořit proces. Stvoření, které probíhá neustále. Zajímavá myšlenka...

O několik odstavců výše používám vedle sebe slovní spojení biblický a evoluční mýtus. Ne jako dvě smyšlená vyprávění, ale rámce, ve kterých uvažujeme o sobě a o světě.

„Jádrem vědeckého materialismu je evoluční epika. Dovoďte, abych opakoval její minimální tvrzení: že zákony fyzikálních věd jsou konzistentní se zákony biologických a společenských věd a že je lze spojit v řetězce kauzálního vysvětlení; že život a psychika mají fyzikální základnu; že svět, jak ho známe, se vyvinul z dřívějších světů poslušných týchž zákonů; a že dnešní viditelný vesmír všude podléhá těmto materialistickým vysvětlením. Tato epika může být donekonečna posilována na jakémkoliv místě, ale její nejodvážnější tvrzení se s konečnou platností prokázat nedají. Konečně soudím, že evoluční epos je pravděpodobně ten nejlepší mýtus, jaký kdy budeme mít. Dá se stále přizpůsobovat, až se přiblíží pravdě natolik, nakolik je lidská mysl schopna pravdu posuzovat. A jestliže tomu tak je, pak se musí mýtotvorné požadavky naší psychiky s vědeckým materialismem nějak vyrovnávat, abychom mohli svou svrchovanou energii znovu uplatnit. Existují způsoby, jak je možno vést takový přesun čestně a bez dogmatu.“⁽⁴⁾

Evoluce tedy může do jisté míry „ateistům“ nahradit ontologický mýtus. Liší se ovšem zásadně tím, že neobsahuje žádnou nostalgickou vzpomínku na zlatý věk nebo ráj, ke kterému bychom se chtěli vrátit. Držet se myšlenky, že existuje jen hmota a nic jiného, že život je dílem náhody- to je velký intelektuální výkon a zároveň velké osamění. Připustit, že můj život nemá žádný důvod ani smysl, jsem jen shluk vibrujících strun, oblaček elektronů a náhodné seskupení tkání, které po mé smrti poslouží jen jako levný zdroj proteinů pro bezobratlé, to není příjemná myšlenka... Život měl mnohonásobně větší statistickou možnost nevzniknout než vzniknout. A přesto jsme tu. Ať už je to náhoda nebo záměr nějakého Tvůrce, měl by nás život na planetě naplňovat bázní a úctou. Život není samozřejmost a každý jedinec je už z podstaty svého genetického kódu neopakovatelný.

4) Edvard O. Wilson: O lidské přirozenosti : máme svobodnou vůli, nebo je naše chování řízeno genetickým kódem?, Praha, NLN, Nakladatelství Lidové noviny, str. 191

Náboženství nebo evoluce?

Lze oba přístupy skloubit? Některým vědcům se to podařilo, jiným ne. Některým kněžím se to podařilo, jiným ne. Jde o to pochopit, že jsou to dvě odlišné oblasti, které pracují s odlišnými metodami- věda a teologie. Metoda je tu klíčem. Dokud je vědec v laboratoři, zajímá ho svět hmoty, způsob, jakým funguje svět kolem nás. Jeho závěry musí být ověřitelné, opakovatelné a vyvratitelné. Pak svůj bílý plášť pověsí na hřebík, zajde na koncert Beethovena a cestou domů zakloní hlavu, podívá se na hvězdy. To co v tu chvíli pocítí, může být zcela nevědecké. A to je v pořádku, už není v laboratoři.

Religionista zkoumá náboženství vědeckou metodou. Čemu sám věří je jedno. Ve chvíli, kdy je v „laboratoři“, je vědec. V tom je myslím význam tohoto kurzu pro nás studenty- naučit se rozlišovat diskurzy.

Věda a náboženství v rozporu i dialogu

Když roku 1859 vydal Charles Darwin svou knihu *O původu druhů přírodním výběrem*, zřejmě tušil, že bude muset čelit mnoha odpůrcům, a to převážně z řad křesťanských církví. A zvláště další kniha z jeho díla *Původ člověka a pohlavní výběr*, která vyšla později roku 1871, konflikt ještě více zostřila.

Tento střet náboženství a vědy se však neodehrál poprvé, ale již v minulých staletích za účasti jiných protagonistů. Případ Charlese Darwina je do určité míry a v jistém úhlu pohledu srovnatelný s postavou a působením Galilea Galileiho (1564-1642), protože u obou došlo k těsné interakci vědy a náboženství, která mohla snadno vzbudit dojem, že tyto dva světy jsou si tak vzdálené, že nebudou moci spolu vést žádný pozitivní dialog.

Galileo se na rozdíl od Darwina považoval za křesťana (katolíka). Nicméně mu to nebylo příliš platné, a navzdory předešlým sympatiím, které si na papežském dvoře získal svými astronomickými pozorováními mezi lety 1609-1611, s ním církev zahájila roku 1633 proces, kde došlo k jeho odsouzení. Záminkou byl fakt, že přikláněl ke Koperníkově heliocentrickému modelu sluneční soustavy, ačkoli Koperníkovu stěžejní dílo „*O oběžích nebeských těles*“ bylo na indexu. Zbytek života pak strávil doma v Arcetri u Florencie v jakémsi nuceném domácím vězení. Při výše zmíněném procesu byl jeho hlavním oponentem teolog a kardinál Robert Bellarmin, který v Koperníkových objevech viděl ohrožení věrohodnosti a autenticity Písma. Bellarmin však nepopíral ony matematické teorie jako takové. Spíše nedokázal připustit, že by mohly být v tomto případě shodné se skutečnou fyzikální realitou. A své při Galileiho procesu sehrála i rivalita jezuitských astronomů a zřejmě další faktory osobní povahy. I tak se zde stává zřetelným určitý postoj církevní autority novověku (především 16.-17. století), tj. nezapadá-li nějaký vědecký poznatek do současného výkladu dogmat, pak je třeba ho vyvracet a často spolu s ním odmítnout i jeho obhájce.

Ukazuje se však, že od druhé poloviny 20. století již není vztah „věda versus víra“ tak ambivalentní a nekompromisní, jako tomu bylo dříve. Z iniciativy nejvyššího představitele římsko-katolické církve papeže Jana Pavla II. došlo roku 1981 k ustanovení komise, která se Galileiho případem zabývala a připravila podklady pro jeho rehabilitaci. K té nakonec došlo 350 let po vědcově smrti – v roce 1992. Otázkou ale zůstává, proč až po takové době, když předpokladem pro Galileiho odsouzení bylo zamítnutí Koperníkovského systému, a to bylo církví odvoláno již roku 1820.

V případě Charlese Darwina však byla situace komplikovanější v tom, že reakce teologie byly sice z valné většiny odmítavé (až alergické), ale souběžně s nimi existovaly i názory teologické menšiny, která se k Darwinovi a evoluční teorii nestavěla zády. Tato nejednota vzniklá napříč křesťanskými církvemi vedla k tomu, že teologové, vzdálení tradičnímu a doslovnému chápání knihy Genesis, začali evoluční teorii promýšlet a využívat pro nové teologické modely. Když na schůzi Britské asociace pro pokrok vědy v Oxfordu přednesl svůj projev budoucí arcibiskup canterburský Frederick Temple, ve kterém bylo Darwinovo učení shledáno jako přínosné, byl to jen počátek. Důvodem pro odmítnutí darwinovského evolučního principu byla nepřijatelnost hlavní myšlenky, totiž vývoje člověka z nižších forem života, přesto se idea evoluce začala objevovat stále více v pracích křesťanských vědců a myslitelů. Odezvu našla i v katolickém prostředí. Na Georgetownské univerzitě to byl J. F. Haught, profesor teologie, který zapracoval evoluční teorii do své knihy *God After Darwin. A Theology of Evolution*. Evoluce zde již není považována za odporující církevnímu učení, nýbrž je s ním zcela kompatibilní a ukazuje cestu v níž je spojen osud člověka s celým osudem kosmu.

Tento pozitivní přístup k evoluční teorii však vyvolal velkou vlnu polemik mezi teology. Ti, kteří s darwinismem nesouhlasili měli ještě jiné argumenty, proč je evoluce nebezpečná. Byla to jakási „pastorální obava“, totiž znepokojení nad tím, že přiznání se k evoluční teologii vede k semideismu. A současně by se těžištěm pozornosti stal člověk na úkor Boha. Proto se někteří (A. Planinga) zasazovali o koncept „speciálního stvoření“, které by předpokládalo specifický zásah Boha do vesmírného procesu.

Jako poněkud odlišný ve svém příklonu k vědeckým poznatkům se jeví „vědecký kreacionismus“. Jedná se o směr, který se převládá zvláště v Severní Americe a zahrnuje hlavně příznivce protestantismu, ale v menší míře také katolíky. Již samotný název částečně naznačuje stěžejní myšlenku tohoto směru, totiž že svět byl stvořen Bohem a k tomuto tvrzení se dá dospět přírodovědeckými metodami. Od ostatních výše zmíněných názorových proudů uvnitř křesťanského myšlení se zvláště v počátcích odlišovala mj. striktním popíráním evoluce (to však bylo později přehodnoceno) a tradiční formou exegeze Genese. Ta spočívá ve zcela literárním výkladu biblických textů o stvoření. Ve dvacátých letech 20. století si však získali vědečtí kreacionisté odsouzení značné části veřejnosti v souvislosti s nechvalně proslulým tzv. opičím procesem v USA.

Co se týče vztahu náboženství (v této práci konkrétně křesťanského náboženství) a vědy, je zřejmé, že se postupem času měnil a zvláště v křesťanství postupně hlavně od 20. století narůstaly tendence zapojit vědecké poznatky do koncepce svého učení. Křesťanskou,

buddhistickou kosmologii, ale i kteroukoli jinou náboženskou teorií o původu člověka či světa lze velmi snadno označit za absurdní. Ale ač je to v menší míře patrné (např. pro laika), tak i Darwinova teorie má své limity a je osobní záležitostí každého člověka, čemu chce a nakonec také sám bude věřit.

Literatura:

Smolka, Josef: *Galileo Galilei: Legenda moderní vědy*, Praha: Prometheus, 2000, 60 s.

Darwin, Charles: *O původu člověka*, Praha: Academia, 1970, 216 s.

Ondok, Josef P.: *Přírodní vědy a teologie*, Brno: CDK, 2001, 176 s.